

บทที่ 3

การฟ้องคดีเกี่ยวกับกรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายตามกฎหมายไทยและความรับผิดชอบของผู้สัญญากรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายตามกฎหมายของต่างประเทศ

3.1 การฟ้องคดีเกี่ยวกับกรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายตามกฎหมายไทย

โดยปกติ คดีเช่าซื้อจะเป็นคดีที่มีพยานหลักฐานชัดเจน แต่ก็มักจะพบว่าแนวคำวินิจฉัยคดีเช่าซื้อของศาลนั้นจะไม่กำหนดค่าเสียหายให้แก่โจทก์หรือผู้ให้เช่าซื้อเต็มตามที่ขอมาในฟ้อง แม้กระทั่งในกรณีที่จำเลย (หมายถึงผู้เช่าซื้อ และผู้ค้ำประกัน) เองจะขาดนัดยื่นคำให้การหรือขาดนัดพิจารณาก็ตาม ทั้งนี้อาจแบ่งแยกประเภทของการฟ้องคดีเกี่ยวกับกรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหาย ดังนี้

3.1.1 การฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายเมื่อมีการบอกเลิกสัญญาตามมาตรา 574

การฟ้องคดีในกรณีนี้ เป็นการฟ้องภายหลังจากที่ผู้ให้เช่าซื้อได้บอกเลิกสัญญาเช่าซื้อกับผู้เช่าซื้อตามมาตรา 574¹ อันเนื่องมาจากผู้เช่าซื้อเป็นผู้ผิดสัญญา คือ

(ก) ผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อสองคราวติดต่อกัน

อย่างไรก็ตามผู้สัญญาสามารถที่จะตกลงเป็นอย่างอื่นได้ เช่น เมื่อมีการผิดนัดงวดใดงวดหนึ่งก็ให้ผู้ให้เช่าซื้อที่มีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ หรือให้ถือว่าสัญญาลิ้นสุดลง เป็นต้น เนื่องจาก

มาตรา 574 บัญญัติว่า “ในกรณีผิดนัดไม่ใช้เงินสองคราวติด ๆ กัน หรือกระทำผิดสัญญาในข้อที่เป็นส่วนสำคัญ เจ้าของทรัพย์สินจะบอกเลิกสัญญาเสียก็ได้ ถ้าเช่นนั้นบรรดาเงินที่ได้ใช้มาแล้วแต่ก่อน ให้ริบเป็นของเจ้าของทรัพย์สิน และเจ้าของทรัพย์สินชอบที่จะกลับเข้าครองทรัพย์สินนั้นได้ด้วย

อนึ่ง ในกรณีกระทำผิดสัญญาเพราะผิดนัดไม่ใช้เงินซึ่งเป็นคราวที่สุุดนั้น ท่านว่าเจ้าของทรัพย์สินชอบที่จะริบบรรดาเงินที่ได้ใช้มาแล้วแต่ก่อน และกลับเข้าครองทรัพย์สินได้ต่อเมื่อระยะเวลาใช้เงินได้พ้นกำหนดไปอีกงวดหนึ่ง”

บทบัญญัติ มาตรา 574 มิใช่บทบัญญัติอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน²

(ข) ผู้เช่าซื้อกระทำผิดในข้อที่เป็นส่วนสำคัญ ซึ่งกรณีใดบ้างที่จะถือว่าเป็นข้อสัญญาที่เป็นส่วนสำคัญนั้น ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ แต่ความเห็นของนักกฎหมายส่วนใหญ่ เห็นว่า น่าจะพิจารณาได้จาก 2 แนวทาง คือ

1. การที่ผู้เช่าซื้อกระทำการอันเป็นปฏิปักษ์ต่อกรรมสิทธิ์ของเจ้าของทรัพย์สิน (ผู้ให้เช่าซื้อ) เช่น เอาไปขาย หรือขายฝาก เป็นต้น

2. ในสัญญานั้นเองกำหนดไว้ว่าเป็นข้อสัญญาที่เป็นส่วนสำคัญ

ผลของการบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อตามมาตรา 574 นั้น มีผลทำให้คู่สัญญาแต่ละฝ่ายจำต้องให้อีกฝ่ายหนึ่งกลับคืนสู่ฐานะเดิมตามมาตรา 391³ ซึ่งอาจแยกเป็นกรณีดังนี้

²คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1212/2518 สัญญาเช่าซื้อระบุว่า ถ้าผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระเงินงวดใด หรือผิดสัญญาข้อใด ให้สัญญาเช่าซื้อเป็นอันสิ้นผลบังคับทันทีโดยมิต้องบอกกล่าวล่วงหน้า ข้อสัญญาดังกล่าวไม่ต้องห้ามตามกฎหมาย ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนไม่ตกเป็นโมฆะ ดังนั้น เมื่อจำเลยผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อตามสัญญา โจทก์จึงมีอำนาจฟ้องจำเลยได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3842/2526 สัญญาเช่าซื้อที่ว่าผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อเพียงคราวเดียวหรืองวดเดียว ผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาได้นั้น แม้จะแตกต่างกับบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574 วรรคแรก แต่กฎหมายบทนี้มีใช้กฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนและมีได้เป็นสัญญาที่ขัดขวางต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนจึงใช้บังคับได้

³มาตรา 391 บัญญัติว่า “เมื่อคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งได้ใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้ว คู่สัญญาแต่ละฝ่ายจำต้องให้อีกฝ่ายหนึ่งได้กลับคืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่เดิม แต่ทั้งนี้จะให้เป็นที่เสื่อมเสียแก่สิทธิของบุคคลภายนอกหาได้ไม่

ส่วนเงินอันจะต้องใช้คืนในกรณีดังกล่าวมาในวรรคต้นนั้น ท่านให้บวกดอกเบี้ยเข้าด้วย คิดตั้งแต่วันที่ได้รับไว้

ก. **ทรัพย์สินที่เช่าซื้อ** ผู้เช่าซื้อต้องคืนทรัพย์สินที่เช่าซื้อให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อ ซึ่งมาตรา 574 ทั้งสองวรรคก็บัญญัติไว้แล้วว่า เจ้าของทรัพย์สินชอบที่จะกลับเข้าครอบครอง ซึ่งหมายความว่า มีสิทธิที่จะเข้าครอบครอง (entitled to resume possession) ผลก็เป็นกาที่ผู้เช่าซื้อส่งมอบคืนให้แก่เจ้าของเหมือนกัน ไม่ต่างอะไรกัน ทั้งนี้ เป็นไปตามหลักที่ว่าคู่สัญญาแต่ละฝ่ายจำต้องให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งได้กลับคืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่เดิม แม้หากจะไม่บัญญัติไว้ว่าต้องส่งมอบหรือกลับเข้าครอบครอง ผู้เช่าซื้อก็ต้องส่งคืนทรัพย์สินโดยเสียค่าใช้จ่ายของตนเอง (มาตรา 325) อยู่นั่นเอง ส่วนสภาพของทรัพย์สินที่จะส่งคืนนั้น ถ้าสัญญาเช่าซื้อกำหนดไว้ว่าอย่างไรปกติก็ต้องเป็นไปตามสัญญานั้น แต่ถ้าไม่มีข้อตกลงหรือข้อกำหนดกันไว้แล้วเห็นว่าผู้เช่าซื้อ มีหน้าที่ต้องคืนทรัพย์สินที่เช่าซื้อตามสภาพที่ได้รับมา และผู้เช่าซื้อไม่ต้องรับผิดชอบในความเสี่ยงหรือชำรุดบกพร่องจากการใช้ทรัพย์สินที่เช่าซื้อโดยชอบ

เมื่อผู้ให้เช่าซื้อเรียกให้ผู้เช่าซื้อคืนทรัพย์สินที่เช่าซื้อ แต่ผู้เช่าซื้อไม่อาจส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อได้ อาจจะด้วยเหตุที่ว่าทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายหรือถูกทำลายหมดไปแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อก็สามารถเรียกให้ผู้เช่าซื้อชดใช้ราคาค่าแห่งทรัพย์สินที่เช่าซื้อ หากผู้เช่าซื้อทราบแล้วแต่ยังเพิกเฉย กรณีเช่นนี้ผู้เช่าซื้อต้องเสียดอกเบี้ยในจำนวนเงินดังกล่าวนี้ตั้งแต่วันผิดนัดด้วย ซึ่งหากไม่ได้ตกลงกำหนดอัตราดอกเบี้ยกันไว้ก็ต้องคิดในอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี ตามมาตรา 224

ทั้งนี้ กรณีที่ผู้เช่าซื้อฟ้องเรียกร้องให้ผู้เช่าซื้อส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนโดยหากส่งมอบคืนไม่ได้ ก็ให้ใช้ราคาแทนนี้มีอายุความ 10 ปี^๕

^๕ (ต่อ) ส่วนที่เป็นภาระงานอันได้กระทำให้และเป็นการยอมให้ใช้ทรัพย์สินนั้น การที่จะชดใช้คืนทำนให้ทำได้ด้วยใช้เงินตามควรค่าแห่งการนั้น ๆ หรือถ้าในสัญญามีกำหนดว่าให้ใช้เงินตอบแทนก็ให้ใช้ตามนั้น

การใช้สิทธิเลิกสัญญานั้นหากกระทบกระทั่งถึงสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายไม่"

^๖คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 192/2512 ในกรณีที่ผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาและเรียกให้ผู้เช่าซื้อส่งคืนทรัพย์สินที่เช่าซื้อ หากส่งคืนไม่ได้ให้ใช้ราคาแทนนั้น เป็นการที่เจ้าของกรรมสิทธิ์ใช้สิทธิติดตามเรียกเอาทรัพย์สินคืนอยู่ภายในอายุความ 10 ปี

มีปัญหาว่าหากผู้เช่าซื้อไม่สามารถส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนได้ ผู้ให้เช่าซื้อจะมีสิทธิเรียก ราคาแทนทรัพย์สินที่เช่าซื้อได้เพียงใด ซึ่งในทางปฏิบัติจะพบว่าผู้ให้เช่าซื้อจะฟ้องเรียกค่าเสียหายใน ส่วนนี้โดยใช้ราคาเช่าซื้อเป็นเกณฑ์ เห็นว่า เนื่องจากราคาเช่าซื้อที่กำหนดไว้ในสัญญาฉบับนั้น ไม่ใช่ ราคาตามท้องตลาดของทรัพย์สินที่เช่าซื้อ แต่เป็นราคาที่แท้จริงตามท้องตลาดของทรัพย์สินที่เช่าซื้อบวก ด้วยดอกเบี้ย (ค่าเช่า) จึงควรหักดอกเบี้ยทั้งหมดออกจากราคาที่กำหนดไว้ในสัญญาเสียก่อน เพื่อให้กลายเป็นราคาตลาดที่แท้จริงเสียก่อน⁵ และหลังจากนั้นศาลก็อาจใช้ดุลพินิจในการปรับ ลดราคาแทนทรัพย์สินให้น้อยลงกว่าที่ผู้ให้เช่าซื้อเรียกร้องมาได้ หากเห็นว่าสูงเกินไป โดยพิเคราะห์ ถึงทางได้เสียทุกทางของผู้ให้เช่าซื้อ ตลอดจนพฤติการณ์ต่าง ๆ แห่งคดี โดยอาจเทียบเคียงได้กับ กรณีที่ผู้ให้เช่าซื้อฟ้องเรียกค่าเสียหายตามข้อสัญญาในกรณีที่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายไปซึ่งจะได้ กล่าวต่อไป

ข. เงินที่ได้ชำระมาก่อนแล้ว โดยหลักทั่วไปในมาตรา 391 วรรคสอง ผู้ให้เช่าซื้อจะต้อง คืนเงินที่ได้รับไว้พร้อมดอกเบี้ยให้แก่ผู้เช่าซื้อ แต่ในกรณีนี้มาตรา 574 ได้บัญญัติไว้ว่า ผู้ให้เช่า ซื้อไม่ต้องคืนบรรดาเงินที่ผู้เช่าซื้อได้ใช้มาก่อนแล้ว จึงเป็นบทเฉพาะซึ่งยกเว้นไว้จากหลักทั่วไปที่ ให้นำคู่สัญญากลับคืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่เดิมตามมาตรา 391 วรรคแรก ดังนั้น ผู้ให้เช่าซื้อจึงมี สิทธิรับบรรดาเงินที่ได้ใช้มาก่อนแล้วได้ทั้งหมด ไม่ว่าจะเงินค่างวดหรือเงินค่าเช่าซื้อที่ส่งตาม งวด ถ้าได้ชำระไปแล้วก็รับได้ทั้งสิ้น

แต่ถ้าเป็นกรณีที่คู่สัญญาสมัครใจเลิกสัญญากันเองแล้ว เช่นนี้ คู่สัญญาจำต้องให้แต่ ละฝ่ายได้กลับคืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่เดิม (มาตรา 391) ซึ่งผู้ให้เช่าซื้อต้องคืนค่าเช่าซื้อที่ได้รับไว้ จากผู้เช่าซื้อ เพราะมิใช่กรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดสัญญา (มาตรา 574) อันจะทำให้ผู้เช่าซื้อที่มีสิทธิรับเงิน ค่าเช่าซื้อที่ผู้เช่าซื้อส่งมาชำระแล้วได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1648/2540) และผู้ให้เช่าซื้อก็ไม่อาจ

⁵ (ต่อ) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 772/2521 การที่โจทก์ผู้ให้เช่าซื้อฟ้องเรียกให้จำเลยผู้เช่า ซื้อส่งคืนรถยนต์ที่เช่าซื้อ หรือมิฉะนั้นให้ชดใช้ราคานั้น สิทธิเรียกร้องนี้ไม่มีกฎหมายกำหนดอายุ ความไว้เป็นอย่างอื่น จึงมีอายุความ 10 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 164 หาใช่มีอายุความ 2 ปี ตามมาตรา 165 (1) และ (6) ดังจำเลยฎีกาไม่

⁵ เกริก วณิกกุล, "สิทธิเรียกร้องในสัญญาเช่าซื้อสังหาริมทรัพย์," วารสารกฎหมาย 6, ฉบับที่ 3 (2524) : 48.

เรียกค่าขาดราคาตามสัญญาได้เนื่องจากสัญญาเลิกกันโดยความสมัครใจของคู่สัญญาแล้ว (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1176/2541)

หากคู่สัญญาตกลงกันว่าไม่ให้ผู้ให้เช่าซื้อที่มีสิทธิรับเงินที่ได้ชำระมาก่อนแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าก็น่าจะทำได้ เนื่องจากบทบัญญัติมาตรา 574 มิใช่บทบัญญัติอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน จึงตกลงกันเป็นอย่างอื่นได้

ค. เงินค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระ ได้แก่ เงินค่าเช่าซื้อที่ถึงกำหนดชำระตามงวดที่ตกลงกัน แต่ผู้เช่าซื้อยังไม่ชำระ (ไม่ว่าผู้เช่าซื้อจะผิดนัดหรือไม่ก็ตาม) ก่อนสัญญาเช่าซื้อจะสิ้นสุดลง โดยผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาตามมาตรา 574 ดังนั้น เมื่อมีการเลิกสัญญาแล้ว คู่กรณีจึงต้องกลับคืนสู่ฐานะดังเดิมตามมาตรา 391 วรรคแรก ส่วนเงินค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระ ผู้ให้เช่าซื้อไม่มีสิทธิเรียกเอาจากผู้เช่าซื้อ แต่ผู้ให้เช่าซื้อสามารถเรียกได้เป็นค่าที่ยอมให้ใช้ทรัพย์สินที่เช่าซื้อตลอดระยะเวลาที่ครอบครองทรัพย์สินนั้นอยู่ตามมาตรา 391 วรรคแรก และถึงแม้ว่าคู่กรณีจะได้ตกลงกันให้ผู้ให้เช่าซื้อได้รับเงินค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระและค่าเสียหายเนื่องจากการเลิกสัญญา ก็เป็นการกำหนดความรับผิดเนื่องจากการไม่ชำระหนี้ไว้ล่วงหน้า มีลักษณะเป็นเบี้ยปรับตามมาตรา 379 ซึ่งศาลอาจลดลงได้ตามมาตรา 383⁶ และแม้ว่าผู้ให้เช่าซื้อจะฟ้องเรียกมาว่าเป็นค่าเช่าซื้อที่ค้าง

⁶ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1195/2511 เมื่อมีการผิดสัญญาเช่าซื้อโดยผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574 ผู้ให้เช่าซื้อไม่มีสิทธิเพียงเข้าครอบครองทรัพย์สินที่เช่าซื้อและรับเงินค่าเช่าซื้อที่ส่งแล้วเท่านั้น ไม่มีสิทธิเรียกค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระอีก แต่ผู้ให้เช่าซื้อที่มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนเพราะการไม่ชำระหนี้ของผู้เช่าซื้อจนเป็นเหตุให้มีการเลิกสัญญา อันได้แก่ ค่าใช้ทรัพย์สินตลอดเวลาที่ผู้เช่าซื้อครอบครองทรัพย์สินอยู่นั้นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 วรรคสามเท่านั้น และถ้าทรัพย์สินที่คืนมาเสียหาย ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดนอกเหนือไปจากความเสียหายอันเกิดจากการใช้ทรัพย์สินโดยชอบอีกด้วย

สัญญาเช่าซื้อที่ระบุให้ผู้ให้เช่าซื้อได้รับเงินค่าเช่าซื้อที่ค้างและค่าเสียหายเนื่องจากการเลิกสัญญา เป็นการกำหนดความรับผิดเนื่องจากการไม่ชำระหนี้ไว้ล่วงหน้า มีลักษณะเป็นเบี้ยปรับซึ่งศาลอาจลดลงได้

ชำระ แต่ศาลก็แปลเจตนาโดยถือว่าเป็นเรื่องให้ผู้ให้เข้าซื้อฟ้องเรียกค่าเสียหายอันเนื่องมาจากการที่ผู้เข้าซื้อใช้ทรัพย์สิน ตามมาตรา 391 วรรคสามได้ โดยไม่ถือว่าเป็นการพิพาทเกินคำขอตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142⁷

ในส่วนของค่าใช้ทรัพย์สิน ศาลจะกำหนดให้โดยพิจารณาจากทางนำสืบของทั้งฝ่ายผู้ให้เข้าซื้อและผู้เข้าซื้อ เพื่อนำมาวินิจฉัยว่าควรจะมีจำนวนเท่าใดจึงจะเหมาะสม โดยพิจารณาจากพฤติการณ์ต่าง ๆ ทั้งหลาย เช่น ระยะเวลาที่ผู้เข้าซื้อครอบครองและนำทรัพย์สินที่เข้าซื้อไปใช้ประโยชน์ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3504/2542) ราคาทรัพย์สินที่แท้จริงก่อนที่จะมีการบอกดอกเบี้ย (ค่าเช่า) เข้าไปด้วย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1429/2537) สภาพความทรุดโทรมของตัวทรัพย์สิน (เทียบ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5996/2530) เป็นต้น สำหรับในส่วนของค่าขาดประโยชน์นั้น ผู้ให้เข้าซื้ออาจนำสืบได้ว่า หากมีการส่งคืนทรัพย์สินที่เข้าซื้อแล้ว ผู้ให้เข้าซื้อสามารถนำทรัพย์สินดังกล่าวออกให้เช่าโดยจะได้ค่าเช่าเท่าใด อันเป็นการเทียบเคียงให้เห็นว่าผู้ให้เข้าซื้อต้องเสียหายไปเท่าใด และศาลย่อมอาศัยอัตราค่าเช่าดังกล่าวเป็นเกณฑ์ในการคำนวณความเสียหายที่ผู้ให้เข้าซื้อต้องขาดประโยชน์ไปในระหว่างที่ทรัพย์สินอยู่ในความครอบครองของผู้เข้าซื้อได้ โดยหากจำเป็นต้องมีการให้เช่าทรัพย์สินกันจริงไม่ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 64/2520) แต่ค่าเสียหายดังกล่าวต้องไม่เกินไปกว่าค่าเช่าซื้อที่ตกลงกันไว้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 859/2524) ทั้งเป็นดุลพินิจของศาลที่จะกำหนด

⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 601/2513 เมื่อมีการผิดสัญญาเช่าซื้อ ผู้ให้เข้าซื้อสิทธิเพียงรับค่าเช่าซื้อที่รับไว้กับเรียกทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนเท่านั้น จะเรียกค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระอีกด้วยไม่ได้ จะเรียกได้อีกก็แต่เพียงเป็นค่าเสียหาย ที่ผู้เข้าซื้อได้ใช้ทรัพย์สินของผู้ให้เข้าซื้ออยู่ตลอดเวลาที่ผู้เข้าซื้อครอบครองทรัพย์สินที่เช่าซื้ออยู่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 วรรคสามกับค่าเสียหายเพราะเหตุอื่นอันผู้เข้าซื้อต้องรับผิดชอบนอกเหนือไปจากค่าเสียหายอันเกิดแต่การใช้ทรัพย์สินนั้นโดยชอบ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 562 เท่านั้น คำฟ้องโจทก์เรียกร้องมาเป็นค่าเช่าซื้อค้างชำระ แต่เมื่อคำฟ้องบรรยายมาว่า โจทก์บอกกล่าวทวงถามแล้ว จำเลยไม่ชำระโดยเป็นฝ่ายผิดนัด โจทก์ได้รับความเสียหายพอถือได้ว่าโจทก์เรียกร้องเป็นค่าเสียหายฐานที่จำเลยใช้ทรัพย์สินของโจทก์มาตลอดเวลาที่จำเลยยังครอบครองทรัพย์สินของโจทก์อยู่ ศาลมีอำนาจพิพากษาให้จำเลยใช้ค่าเสียหายได้ และค่าเสียหายเช่นนี้ศาลอาจกำหนดให้ตามที่เห็นสมควรได้ (มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1429/2537 วินิจฉัยแนวเดียวกับคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้)

ให้มีการจำกัดระยะเวลาให้ผู้เช่าซื้อต้องชดใช้ค่าขาดประโยชน์แก่ผู้ให้เช่าซื้อ โดยไม่ให้เกิดระยะเวลาที่ศาลกำหนด เพราะมีฉะนั้นค่าเสียหายดังกล่าวอาจจะเกินราคาทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อได้โดยการพิจารณาถึงอายุการใช้งานที่เหลืออยู่ของทรัพย์สิน (เทียบ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7639/2538 และ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3668/2532) เป็นต้น ทั้งนี้ หากทางนำสืบพยานหลักฐานของฝ่ายผู้ให้เช่าซื้อรับฟังไม่ได้ว่าผู้ให้เช่าซื้อได้รับความเสียหายเป็นจำนวนตามที่เรียกมา ศาลก็ย่อมจะกำหนดค่าเสียหายดังกล่าวให้ตามที่เห็นสมควร

ในกรณีสัญญาเช่าซื้อที่มีข้อตกลงว่า เมื่อสัญญาเช่าซื้อเลิกกันไม่ว่าด้วยเหตุใดผู้เช่าซื้อจะต้องรับผิดชอบชำระหนี้ค่าเช่าซื้อค้างชำระอยู่นั้น ข้อตกลงดังกล่าวไม่ขัดต่อกฎหมาย เพราะประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่มีบทบัญญัติห้ามมิให้ทำสัญญาตกลงเรียกค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระ แต่ข้อตกลงดังกล่าวเป็นข้อตกลงล่วงหน้าที่เกี่ยวข้องกับการใช้เงินที่ค้างชำระจึงเป็นการกำหนดค่าเสียหายล่วงหน้าอันมีลักษณะเป็นเบี้ยปรับ เพราะมีข้อตกลงนอกเหนือไปจากที่กฎหมายกำหนดไว้ใน มาตรา 574 ให้ผู้ให้เช่าซื้อได้รับอะไรบางอย่างในการที่ผู้เช่าซื้อผิดนัด ศาลจึงมีอำนาจลดลงเป็นจำนวนพอสมควรได้ เมื่อเห็นว่าสูงเกินส่วน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1533/2518)

อย่างไรก็ดีหากสัญญาเช่าซื้อที่มีข้อตกลงกำหนดให้ใช้เงินกันเมื่อมีการเลิกสัญญาว่าจะใช้เงินจำนวนหนึ่ง เพื่อเป็นการตอบแทนในการที่ผู้เช่าซื้อได้ใช้ทรัพย์สินที่เช่าซื้อ ก็ย่อมต้องใช้ตามนั้น (มาตรา 391 วรรคสาม ตอนท้าย) ซึ่งอาจตกลงว่าให้ใช้เงินเท่ากับจำนวนเงินที่เช่าซื้อก็ได้ และศาลไม่มีอำนาจที่จะไปลดจำนวนเงินดังกล่าว เพราะมิใช่เบี้ยปรับ^๖

ง. เงินค่าเช่าซื้อที่ยังไม่ถึงกำหนดชำระ ได้แก่ เงินค่าเช่าซื้อตั้งแต่งวดที่สัญญาเช่าซื้อได้สิ้นสุดลงโดยผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาเป็นต้นไป เมื่อสัญญาเช่าซื้อสิ้นสุดลงแล้ว คู่กรณีก็ต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิมตามมาตรา 391 วรรคแรก นิติสัมพันธ์ที่เคยมีต่อกันก็เป็นอันสิ้นสุดลง คู่กรณีไม่มีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติการชำระหนี้กันต่อจากนั้นไปอีก ดังนั้น ผู้เช่าซื้อจึงไม่ต้องชำระหนี้ค่าเช่าซื้อตั้งแต่งวดที่สัญญาเช่าซื้อสิ้นสุดลงเป็นต้นไป และถึงแม้ว่าจะมีข้อตกลงให้ผู้เช่าซื้อชำระค่า

^๖ไพจิตร บุญญพันธุ์, "ผลของการเลิกสัญญาเช่าซื้อกับการกลับคืนสู่ฐานะเดิม," ตุลพาห 30 เล่มที่ 3 (พฤษภาคม - มิถุนายน 2526) : 27-28.

เช่าซื้อที่ยังไม่ถึงกำหนดชำระด้วย ก็น่าจะถือว่าเป็นการกำหนดค่าเสียหายเอาไว้ล่วงหน้าอันเป็นลักษณะเบี่ยงปรับตามมาตรา 379 ซึ่งศาลอาจลดได้ตามสมควรตามมาตรา 383

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว หากปรากฏว่าผู้ให้เช่าซื้อได้รับความเสียหายอื่นใดอีก (มาตรา 391) ก็สามารถนำสืบเพื่อให้ศาลกำหนดให้ได้ เช่น หากทรัพย์ที่เช่าซื้อได้รับความเสียหายถึงขนาดเสื่อมราคาอันเป็นผลมาจากเหตุที่ผู้เช่าซื้อไม่ส่งมอบรถยนต์คืน ผู้เช่าซื้อก็ต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสื่อมราคา (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2183/2523) หรือค่าเสียหายจากการที่ผู้เช่าซื้อใช้ทรัพย์ชำรุดบอบสลาย

3.1.2 การฟ้องคดีเมื่อทรัพย์ที่เช่าซื้อสูญหาย

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ผู้เช่าซื้อจะต้องรับผิดชอบในความสูญหายหรือบอบสลายอันเกิดแก่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อหรือของบุคคลซึ่งอยู่กับผู้เช่าซื้อหรือของผู้เช่าช่วง (รวมถึงผู้เช่าซื้อช่วง) แต่ถ้าหากความสูญหายหรือบอบสลายนดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นเพราะความผิดของผู้เช่าซื้อหรือของบุคคลซึ่งอยู่กับผู้เช่าซื้อหรือผู้เช่าช่วงแล้ว กรณีเช่นนี้ ผู้เช่าซื้อก็ไม่ต้องรับผิดชอบในความสูญหาย หรือบอบสลายอันเกิดแก่ทรัพย์ที่เช่าซื้อนั้น แต่ทั้งนี้ผู้เช่าซื้อมีหน้าที่นำสืบแสดงข้อเท็จจริงให้พ้นความรับผิดเพราะผู้เช่าซื้อเป็นผู้ครอบครองทรัพย์ที่เช่าซื้อ เมื่อสืบแสดงไม่ได้ก็ไม่พ้นความรับผิด^๑ เช่น เกิดเพลิงไหม้บ้านที่เช่า เมื่อผู้ให้เช่าฟ้องเรียกค่าเสียหายจากผู้เช่าโดยกล่าวว่าเกิดเพลิงไหม้เพราะผู้เช่าหรือคนของผู้เช่า และผู้เช่าให้การปฏิเสธเป็นหน้าที่ของผู้ให้เช่าที่ต้องนำสืบก่อน เพราะในกรณีเช่นนี้

^๑ กรณีเป็นข้อยกเว้นของหลักที่ว่า ผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นมีหน้าที่นำสืบตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เนื่องจากกรณีนี้เช่นนี้ถือว่าเป็นเรื่องของข้อเท็จจริงที่อยู่ในความรู้อันเห็นของผู้เช่าซื้อตามหลักที่เรียกว่า Res Ipsa Laquitur ซึ่งหมายความว่า ถ้าฝ่ายหนึ่งอ้างข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นเรื่องที่อยู่ในความรู้อันเห็นของอีกฝ่ายโดยเฉพาะ โดยฝ่ายอ้างไม่อาจเข้าไปทราบได้แล้ว ก็ตกเป็นภาระการพิสูจน์ของฝ่ายที่อ้างจะสืบแก้ หรืออธิบายให้เห็นกัน ว่าความจริงมิได้เป็นอย่างที่ฝ่ายอ้างเข้าใจ ถ้าฝ่ายที่รู้อันเห็นไม่ยอมรับ ก็ต้องถือว่าข้อเท็จจริงเป็นอย่างที่ฝ่ายอ้าง อ้างถึงจริง ๆ

ไม่มีข้อสันนิษฐานในกฎหมายว่าผู้เช่าเป็นฝ่ายผิด (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 364/2477 อนุโลมใช้กับเช่าซื้อได้) เกิดเพลิงไหม้บ้านเช่าแม่ผู้ให้เช่าจะสืบไม่ได้ว่าเกิดขึ้นด้วยเหตุใดหรือใครทำให้เกิดขึ้นก็ดี เมื่อได้ความว่าไฟเกิดขึ้นในบ้านที่เช่าไม่ใช่ลุกลามจากที่อื่นแล้ว ผู้เช่าก็มีหน้าที่นำสืบแสดงข้อแก้ตัวเพื่อให้พ้นจากความรับผิด ถ้าสืบไม่ได้ก็ต้องรับผิดในความเสียหายจากไฟไหม้นั้น (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 849/2490 อนุโลมใช้กับเช่าซื้อได้) ในกรณีทรัพย์ที่เช่าสูญหายไปเพราะถูกลักขโมย ผู้เช่าจะต้องนำสืบว่าได้ใช้ความระมัดระวังอย่างเช่นวิญญูชนอันจะพึงสงวนรักษาทรัพย์สินของตนเอง และความสูญหายนั้นไม่ได้เกิดเพราะความผิดของตน มิฉะนั้นผู้เช่าจะต้องรับผิด (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 603/2490 อนุโลมใช้กับเช่าซื้อได้) อย่างไรก็ตามในสัญญาเช่าซื้อส่วนใหญ่ซึ่งผู้ให้เช่าซื้อจะเป็นนิติบุคคลก็มักที่จะกำหนดข้อสัญญาไว้ว่า “ให้ผู้เช่าซื้อรับผิดแม้ว่าทรัพย์สินที่เช่าซื้อจะถูกโจรภัย อัคคีภัย วินาศภัย สูญหาย บุปผสลาย ฯลฯ โดยเหตุสุดวิสัย หรือเหตุใดๆ หรือผู้เช่าซื้อจะต้องรับผิดต่อการสูญหายหรือเสียหายทุกชนิดอันเกิดแก่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อ ข้อตกลงเช่นนี้ใช้ได้ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดี และถ้าหากต่อมาปรากฏว่าทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายไป ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดในการที่ทรัพย์ที่เช่าซื้อสูญหายไปเนื่องจากมีข้อสัญญากำหนดไว้ โดยถือว่า ข้อสัญญาดังกล่าวเป็นข้อตกลงที่กำหนดความเสียหายไว้ล่วงหน้า อันเป็นเบี่ยงปรับ ซึ่งศาลสามารถลดได้ตามมาตรา 383¹⁰

ดังกล่าวมาแล้วว่าเมื่อค่าเสียหายดังกล่าวเป็นเบี่ยงปรับ ดังนั้น ศาลจึงมีอำนาจปรับลดได้หากเห็นว่าสูงเกินส่วน โดยพิเคราะห์ถึงทางได้เสียของผู้ให้เช่าซื้อทุกอย่างอันชอบด้วยกฎหมาย ไม่ใช่แต่เพียงทางได้เสียในเชิงทรัพย์สิน (มาตรา 383) ตลอดจนพฤติการณ์ทั้งหลายแห่งคดีมาประกอบ เช่น

¹⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4593/2531 สัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาเช่าประเภทหนึ่ง จึงต้องนำลักษณะเช่าทรัพย์มาใช้บังคับด้วย เมื่อรถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหาย สัญญาเช่าซื้อย่อมระงับนับแต่วันที่รถยนต์สูญหายตามมาตรา 569 ผู้ให้เช่าซื้อจะฟ้องเรียกค่าเช่าซื้อที่ยังค้างชำระอยู่ตั้งแต่วันที่รถยนต์สูญหายไปหาได้ไม่

เมื่อสัญญาเช่าซื้อกำหนดให้ผู้เช่าซื้อชำระเงินค่าเช่าซื้อจนครบ ในกรณีที่รถยนต์ที่เช่าซื้อถูกโจรภัย ก็ถือได้ว่าผู้เช่าซื้อตกลงชำระค่าเสียหายให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อไว้ด้วย ซึ่งศาลมีอำนาจกำหนดให้ตามสมควร

(ก) สภาพของทรัพย์สินและระยะเวลาตลอดจนกิจการที่มีการนำทรัพย์สินที่เช่าซื้อไปใช้ก่อนที่
จะสูญหาย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1576/2525)

(ข) ค่าเสียหายที่ผู้ให้เช่าซื้อได้รับจากผู้รับประกันภัย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่
2352/2536)

(ค) ราคาทรัพย์สินที่แท้จริง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 374/2536) เนื่องจากราคาเช่าซื้อ
นั้น แท้ที่จริงก็คือราคาตลาดของทรัพย์สินบวกกับดอกเบี้ย (ค่าเช่า)

(ง) เงินชำระครั้งแรก และค่าเช่าซื้อที่ผู้เช่าซื้อได้ชำระไปแล้วก่อนที่ทรัพย์สินจะสูญหาย (คำ
พิพากษาศาลฎีกาที่ 1576/2525)

(จ) ค่าเสื่อมราคาของทรัพย์สิน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4601/2533 และเทียบ
คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8365/2538) เป็นต้น

ทั้งนี้หากศาลพิจารณาถึงพฤติการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว เห็นว่าก่อนที่ผู้ให้เช่าซื้อจะนำ
คดีมาฟ้องเรียกค่าเสียหายตามข้อสัญญาดังกล่าวจากผู้เช่าซื้อนั้น ผู้ให้เช่าซื้อได้รับประโยชน์อัน
เพียงพอกับความเสียหายแล้ว ศาลก็จะยกฟ้องไปโดยจะไม่กำหนดให้ผู้ให้เช่าซื้อได้รับค่าเสียหาย
เพิ่มเติมอีก (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 506/2535)

---

¹⁰ (ต่อ) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 506/2535 สัญญาเช่าซื้อระหว่างโจทก์และจำเลยที่ 1
ระบุว่า ถ้าทรัพย์สินที่เช่าซื้อถูกโจรภัย ... สูญหาย... ผู้เช่าซื้อยอมรับผิดชอบและยอมชำระค่าเช่าซื้อทั้ง
สิ้นจนครบ ข้อสัญญาดังกล่าวแปลได้ว่าเป็นข้อตกลงที่จำเลยที่ 1 จะต้องรับผิดชอบต่อโจทก์ที่ได้รับ
ความเสียหาย เพราะเหตุที่รถยนต์พิพาทได้หายไปในช่วงการครอบครองของจำเลยที่ 1 ทำให้
โจทก์ไม่สามารถกลับเข้าครอบครองได้ และถือว่าการกำหนดเบี้ยปรับโดยเอาค่าเช่าซื้อที่ค้าง
ชำระมาเป็นจำนวนค่าเสียหาย ดังนั้นศาลย่อมกำหนดให้โจทก์ได้ตามควรแก่ความเสียหายที่
โจทก์ได้รับ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 374/2536 สัญญาเช่าซื้อ มีตกลงว่าในกรณีที่รถเสียหายทั้งสิ้น
หรือถูกทำลายสิ้นเชิงหรือไม่สามารถซ่อมแซมดังเดิมได้ ผู้เช่าซื้อจะต้องชำระค่าเช่าซื้อส่วนที่ค้างทั้ง
หมดตามสัญญาเช่าซื้อนั้น ข้อกำหนดดังกล่าวใช้บังคับได้โดยมีลักษณะเป็นเบี้ยปรับ หากพฤติ
การณ์ปรากฏว่าสูงเกินส่วนศาลอาจลดลงได้

แต่ก็มีคำพิพากษาของศาลฎีกาบางฉบับ ซึ่งเป็นส่วนน้อยได้วินิจฉัยว่าผู้เช่าซื้อจะต้องรับผิดชอบชำระค่าเช่าซื้อเต็มตามข้อสัญญาที่ผู้ให้เช่าซื้อฟ้องเรียกมาโดยที่ไม่ลดให้ในฐานที่เป็นเบี้ยปรับ เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 366/2521 สัญญาเช่าซื้อมีว่า ถ้าทรัพย์สินที่เช่าซื้อถูกโจรภัย อัคคีภัย ฯลฯ โดยเหตุสุดวิสัยหรือเหตุใด ผู้เช่าซื้อรับผิดชอบชำระค่าเช่าซื้อจนครบ รดถูกหลัก ผู้เช่าซื้อต้องใช้ราคาครบจนเต็มครบตามเช่าซื้อ

ศาสตราจารย์จิติ ดิงศภิทัย ได้ให้หมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ว่า "เมื่อทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายไป สัญญาจะรับ จึงไม่มีหนี้จะต้องชำระค่าเช่าซื้อต่อจากนั้น แต่มีข้อสัญญายอมรับผิดชอบใช้ราคาและค่าเช่าซื้อจนเต็มก็ไม่ทำให้สัญญานั้นไม่รับ เป็นแต่ความตกลงยอมรับผิดชอบในเหตุใดๆ ไม่ว่าเหตุสุดวิสัยหรือไม่ ข้อตกลงอย่างนี้ก็เป็นข้อสัญญารับใช้ค่าเสียหายจริงๆ ซึ่งกำหนดไว้ล่วงหน้า ถ้าหลักมาตรา 379 ศาลลดได้ตามมาตรา 383 ไม่ต้องใช้ค่าเช่าซื้อจนครบตามกำหนด"

ในกรณีที่มีข้อสัญญากำหนดว่า หากผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อ หรือไม่ชำระเงินใดๆ ที่ผู้เช่าซื้อเห็นว่าต้องชำระตามสัญญา ผู้เช่าซื้อต้องเสียดอกเบี้ยในจำนวนเงินดังกล่าวในอัตราร้อยละ.....ต่อปีอีกด้วยนั้น ข้อสัญญาดังกล่าวไม่อาจนำมาใช้กับค่าเสียหายกรณีนี้ได้เนื่องจากสัญญาเช่าซื้อได้เลิกกันแล้ว แต่ผู้เช่าซื้อยังคงมีหน้าที่ต้องชำระดอกเบี้ยในอัตราร้อยละเจ็ดกึ่งต่อปี ตามมาตรา 224 (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4601/2533)

หากมีข้อตกลงกันว่าผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบต่อการสูญหายหรือบุบสลายอันเกิดแก่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อเพราะความผิดของผู้ให้เช่าซื้อ (ไม่ว่าจงใจหรือประมาทเลินเล่อ) ด้วย ข้อตกลงนี้น่าจะใช้ไม่ได้เพราะขัดต่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 373 ประกอบกับมาตรา 562

นอกจากนี้ถ้าผู้เช่าซื้อตกลงกับผู้ให้เช่าซื้อว่า ผู้เช่าซื้อไม่ต้องรับผิดชอบในการที่ทรัพย์สินสูญหาย หรือบุบสลายอันเนื่องมาจากการใช้ทรัพย์สินนั้นเพื่อกลั่นแกล้งหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้เช่าซื้อต้องถือว่าข้อตกลงนี้เป็นโมฆะตามมาตรา 373 แต่ถ้าตกลงกันว่าผู้เช่าซื้อไม่ต้องรับผิดชอบในกรณีที่ทรัพย์สินสูญหายหรือบุบสลายอันเนื่องมาจากการใช้ทรัพย์สินนั้นโดยประมาทเลินเล่อของผู้เช่าซื้อ

หรือเพื่อกลั่นกรองหรือประมาณเงินเล่ออย่างร้ายแรงของบุคคลซึ่งอยู่กับผู้เช่าชื่อ หรือของผู้เช่าทรัพย์สินจากผู้เช่าชื่อ น่าจะถือว่าข้อตกลงนี้ใช้บังคับได้เพราะไม่ต้องห้ามตามมาตรา 373 (ดูมาตรา 220 ประกอบ)

มีข้อสังเกตเกี่ยวกับข้อตกลงในสัญญาเช่าชื่อที่กำหนดให้ผู้เช่าชื่อต้องรับผิดชอบในความเสียหายหรือเสียหายของทรัพย์สินที่เช่าชื่อ แต่ตามข้อตกลงดังกล่าวมิได้ระบุไว้โดยชัดแจ้งว่า ให้รวมถึงกรณีที่เป็นเหตุสุดวิสัยอันมิใช่เป็นความผิดของคู่สัญญาฝ่ายใดแล้ว กรณีเช่นนี้ มีแนวคำวินิจฉัยของศาลฎีกาแบ่งออกเป็น 2 แนวทาง โดยแนวทางแรกเห็นว่า ข้อตกลงดังกล่าวไม่ใช่บังคับกับกรณีทรัพย์สินที่เช่าชื่อสูญหายหรือเสียหายอันเกิดจากเหตุสุดวิสัยมิใช่เป็นความผิดของผู้เช่าชื่อด้วย อันเป็นการตีความโดยเคร่งครัดตามข้อความในสัญญา

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 565/2497 (อนุโลมให้กับเช่าชื่อได้) ข้อสัญญาที่ว่า ผู้เช่าต้องรับผิดชอบต่อผู้ให้เช่าในความเสียหายแก่เรือที่เช่า เว้นแต่จะสึกหรือโดยปกติของการใช้นั้น ไม่มีความหมายนอกเหนือไปจากความรับผิดตามมาตรา 562 เพราะความในสัญญาไม่ชัดเจนว่าให้รับผิดชอบทุกกรณีไป ผู้เช่าจึงไม่ต้องรับผิดถ้าเรือจมเพราะคลื่นลมจัดผิดปกติอันเป็นเหตุสุดวิสัย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 514/2507 (อนุโลมใช้กับเช่าชื่อได้) เช่าข้างไปทำการชักลากไม้ แม้ในสัญญาเช่าจะกำหนดให้ผู้เช่ารับผิดชอบในความเสียหายใด ๆ ทั้งสิ้นก็ตาม แต่ถ้าสัญญาเช่านั้นมีได้ระบุให้ชัดว่าผู้เช่าจะต้องรับผิดชอบในความเสียหายอันเกิดขึ้นเพราะเหตุสุดวิสัยด้วยแล้ว ผู้เช่าหาจำต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นเพราะเหตุสุดวิสัยในกรณีที่ข้างตกเขาตายไม่

ท่านอาจารย์ประพนธ์ ศาตะมาน ได้หมายเหตุไว้ท้ายคำพิพากษาดังนี้ว่า "...พิจารณาในแง่ที่จะเห็นด้วยกับคำพิพากษาศาลฎีกาแล้ว อาจอธิบายได้ว่า ตามสัญญารายนี้ก็ไม่ปรากฏชัดว่า ผู้เช่าจะต้องรับผิดชอบถ้าทรัพย์สินที่เช่าสูญหาย หรือเสียหายไปเพราะเหตุสุดวิสัย เมื่อไม่ปรากฏชัดเช่นนี้แล้วก็จำเป็นจะต้องตีความซึ่งมาตรา 11 บัญญัติว่า "ในกรณีที่มีข้อสงสัย ท่านให้ตีความไปในทางที่เป็นคุณแก่คู่กรณีฝ่ายซึ่งจะเป็นผู้ต้องเสียในมูลหนี้" ตามสัญญารายนี้ฝ่ายผู้เช่าต้องเสียในมูลหนี้ก็คือผู้เช่านั่นเอง ฉะนั้น เมื่อเป็นที่สงสัยว่าผู้เช่าจะต้องรับผิดชอบหรือไม่ ก็ต้องตีความให้เป็นคุณแก่ผู้เช่า แต่ถ้าจะพิจารณาในด้านตรงกันข้ามแล้วถ้าพิจารณาในแง่การตีความมาตรา 132 ก็ว่า ในการตีความแสดงเจตนาอัน ท่านให้ฟังถึงถึงเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำ

ล้านวนตามตัวอักษร ถ้าจะคิดถึงเจตนาของผู้ให้เช่าในขณะที่เขียนสัญญาว่าเป็นอย่างไร ก็เห็นจะตอบได้ว่าผู้ให้เช่าต้องการให้ผู้เช่ารับผิดชอบในความเสียหายทุกกรณี เว้นแต่โรคแอนแทรกซ์เท่านั้น อนึ่ง ตามมาตรา 368 สัญญาท่านให้ตีความไปตามความประสงค์อันสุจริตโดยพิเคราะห์ถึงปกติประเพณีด้วย พิจารณาในแง่นี้ผู้เช่าก็น่าจะต้องรับผิดชอบแม้ในเหตุสุดวิสัย ... เหตุผลแต่ละฝ่ายดูก็กำลังกันอยู่ แต่ข้าพเจ้าเห็นว่าฝ่ายแรกมีเปรียบโดยมาตรา 11 ช่วยอยู่มาก ...”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2281/2537 เมื่อรถพิพาทอันเป็นทรัพย์สินที่เช่าซื้อเสียหายไปทั้งคัน สัญญาเช่าซื้อรถพิพาทย่อมระงับไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 567 ประกอบด้วยมาตรา 572 และแม้สัญญาเช่าซื้อจะมีข้อตกลงว่า ผู้เช่าซื้อจะต้องรักษาทรัพย์สินให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยและมีการซ่อมแซมที่ดี และรับผิดชอบแต่ผู้เดียวสำหรับการเสี่ยงต่อการสูญหายหรือเสียหายทุกชนิดของทรัพย์สินรวมทั้งอัคคีภัยด้วย แต่ข้อตกลงดังกล่าวย่อมหมายถึงเฉพาะการสูญหายหรือเสียหายซึ่งผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบเท่านั้น ฉะนั้นเมื่อจำเลยที่ 2 ขับรถพิพาทไปแล้วไฟลุกไหม้โดยไม่ปรากฏว่าเป็นความผิดของฝ่ายจำเลย จำเลยทั้งสองจึงไม่ต้องรับผิดชอบชำระราคาารถพิพาทให้โจทก์

ท่านอาจารย์ไพจิตร บุญญพันธ์ ได้หมายเหตุท้ายคำพิพากษานี้ว่า “...มีปัญหาเกี่ยวกับการตีความในสัญญาเช่าซื้อซึ่งเป็นเอกสารด้วย ข้อตกลงตามสัญญาเช่าซื้อที่ว่า “ผู้เช่าซื้อจะต้องรักษาทรัพย์สินให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยและมีการซ่อมแซมที่ดีและรับผิดชอบแต่ผู้เดียวสำหรับการเสี่ยงต่อการสูญหายหรือเสียหายทุกชนิดของทรัพย์สินรวมทั้งอัคคีภัยด้วย

ศาลฎีกาเห็นว่าข้อตกลงดังกล่าวย่อมหมายถึงการสูญหายหรือเสียหายซึ่งผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบเท่านั้น ทั้ง ๆ ที่ข้อตกลงก็ไม่มีบอกว่าต้องเป็นความผิดของผู้เช่าซื้อ

โดยหลักในการตีความนั้น ศาลมีหน้าที่ที่จะหยั่งทราบเจตนาของคู่สัญญาจากเอกสารนั่นเอง ไม่ใช่ไปเพิ่มเติมข้อความโดยคิดว่า คู่สัญญาคงจะคิดอย่างนั้นอย่างนี้ในขณะที่ทำสัญญานั้น ๆ ถ้อยคำในสัญญามีว่าอย่างไรเมื่อชัดแจ้งไม่เคลือบคลุมแล้วก็ต้องถือตามนั้น นอกจากนี้หลักในการตีความในสัญญานั้น ต้องให้เป็นผลยิ่งกว่าไร้ผล ในคดีนี้ถ้าหากผู้เช่าซื้อจะต้องรับผิดชอบอยู่แล้ว เหตุใดจึงจะมีข้อตกลงกันให้ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบด้วยเล่า... นอกจากสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะเจาะจง ก็ยังมีสิทธิและหน้าที่ตามสัญญาอันเป็นข้อตกลงระหว่างคู่กรณี แต่เป็นความผูกพันตามกฎหมาย สิทธิและหน้าที่ตามสัญญาดังกล่าวย่อมเป็นกฎหมายอย่างหนึ่งระหว่างคู่สัญญา (Conventional Law) ในการทำสัญญา คู่สัญญาย่อมตกลง

กันอย่างไรก็ได้ ในเมื่อข้อตกลงนั้นไม่ขัดต่อกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 151) เป็นไปตามหลักความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนา (primaute autonomie de la volonte) ไม่ใช่เรื่องที่ศาลจะไปเพิ่มเติมถ้อยคำลงในการแสดงเจตนาของคู่กรณีนั้น แม้คู่สัญญาจะไม่ได้กระทำความผิด ไม่มีความผิด ก็ต้องรับผิด ถือว่าสิทธิและหน้าที่ตามสัญญาเป็นกฎหมายระหว่างคู่สัญญา สัญญามีไว้ว่าให้ต้องรับผิดก็ต้องเป็นไปตามนั้น เป็นความรับผิดเด็ดขาดเกิดจากข้อตกลงโดยมุลสัญญา ถึงขนาดมีเหตุสุดวิสัย ก็ยอมตกลงให้รับผิดกันได้ ตามกฎหมายบางกรณีก็ยังมีบัญญัติให้บุคคลต้องรับผิดภายใต้ข้อจำกัดบางประการ เหตุใดจะตกลงในสัญญาให้รับผิดในเมื่อไม่มีความผิด (ไม่ได้กระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ) หรือถึงขนาดมีเหตุสุดวิสัยจะไม่ได้แล้ว ตามคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับที่บันทึกนี้ ศาลฎีกามีได้ให้เหตุผลว่าข้อตกลงดังกล่าวยอมหมายถึงการสูญหายหรือเสียหายซึ่งจำเลยผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบต่อโจทก์ผู้ให้เช่าซื้อเพราะเหตุใด ... เกี่ยวกับการตีความสัญญาเช่าซื้อฉบับนี้ ผู้บันทึกเห็นว่าจำเลยผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบต่อโจทก์ ผู้ให้เช่าซื้อในการสูญหายหรือเสียหายทุกชนิดของทรัพย์สิน แม้เหตุนั้นจะเกิดจากเหตุสุดวิสัยด้วยก็ตาม ผู้บันทึกยังเห็นต่อไปด้วยว่าแม้จะมีคำว่า “ทุกชนิด” หรือไม่ก็ตาม ข้อสัญญาก็ยังรวมถึงกรณีความรับผิดเด็ดขาดหรือที่มีเหตุสุดวิสัยด้วย หากจะมีคำว่า “ทุกชนิด” ก็ชัดเจนยิ่งขึ้นอย่างไม่มีข้อสงสัย... อย่างไรก็ตาม คำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ ศาลฎีกาตั้งข้อสังเกตว่า “การที่จำเลยที่ 2 ขับรถพิพาทไปแล้วเกิดไฟลุกไหม้อาจเกิดจากสภาพของรถก็ได้” ผู้บันทึกเห็นว่าเมื่อเกิดจากสภาพของรถ ก็ยอมเป็นความชำรุดบกพร่องในทรัพย์สินที่เช่าซื้อที่ผู้ให้เช่าซื้อจะต้องรับผิดชอบต่อผู้เช่าซื้อตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 549, 472 ... เหตุที่เกิดขึ้นนี้เป็นเหตุที่โจทก์จะต้องรับผิดต่อจำเลยผู้เช่าซื้อตามบทกฎหมายดังกล่าว ควรที่ศาลจะหยิบยกขึ้นวินิจฉัยโดยเห็นว่าเป็นข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142(5) โดยยกฟ้องโจทก์ในข้อนี้ จะเป็นความเหมาะสมเป็นธรรมยิ่งกว่า”

ส่วนอีกแนวคำวินิจฉัยหนึ่งนั้นได้ตีความข้อตกลงตามสัญญาแบบขยายความ โดยเห็นว่า ข้อตกลงดังกล่าวยอมใช้บังคับรวมถึงกรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายหรือเสียหายเพราะเหตุสุดวิสัยด้วย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 979/17 ประชุมใหญ่ สัญญาเช่าซื้อรถยนต์มีข้อความว่า “แม้สัญญาฉบับนี้จะต้องผ่านการโอน การต่ออายุ หรือการเปลี่ยนมืออย่างไร ๗ หรือตัวยานยนต์อัน

เป็นวัตถุประสงค์แห่งสัญญาต้องประสงค์ความสูญเสีย เสียหาย หรือย่อยยับประการใด ผู้ซื้อก็หาหลุดพ้นจากหน้าที่รับผิดชอบตามสัญญาแต่อย่างใดไม่..." ข้อความดังกล่าวมีความหมายว่า ผู้ซื้อจะต้องรับผิดชอบใช้ราคาให้แก่ผู้ขาย ไม่ว่าจะรถยนต์จะสูญหายไปด้วยเหตุใด ๆ ก็ตาม จึงรวมถึงการสูญหายไปเพราะเหตุสุดวิสัยด้วย

ผู้เขียนเห็นด้วยกับคำวินิจฉัยแนวทางแรก โดยเห็นว่า โดยหลักแล้ว ความสูญหายหรือเสียหายแห่งทรัพย์สินอันเกิดจากเหตุสุดวิสัยนั้นเป็นเรื่องที่จะโทษว่าเป็นความผิดของคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้ ซึ่งโดยปกติแล้ว ผู้เป็นเจ้าของมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินย่อมต้องเป็นฝ่ายรับความเสียหายดังกล่าว ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าในเรื่องเช่าซื้อนี้ตามปกติแล้วผู้เช่าซื้อมีหน้าที่ตามกฎหมายในอันที่จะต้องให้ทรัพย์สินที่เช่าซื้อโดยชอบ และส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อ ตลอดจนต้องรับผิดชอบในความสูญหายหรือเสียหายใด ๆ อันเกิดแก่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อ แต่ทั้งนี้หากผู้เช่าซื้อได้ให้ทรัพย์สินโดยชอบแล้ว ผู้เช่าซื้อย่อมไม่ต้องรับผิดชอบสำหรับความสูญหายหรือเสียหายอันเกิดจากเหตุสุดวิสัยโดยมิใช่ความผิดของตนเอง ดังนั้น หากตามข้อตกลงในสัญญาเช่าซื้อไม่ได้ระบุไว้โดยชัดแจ้งว่า ให้ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบในกรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายหรือเสียหายอันเกิดจากเหตุสุดวิสัย อีกทั้งเมื่อพิจารณาประกอบกับข้อตกลงข้ออื่น ๆ ในสัญญาแล้ว ก็ยังไม่อาจทราบเจตนาของคู่สัญญาได้ ในกรณีเช่นนี้เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ต่อคู่สัญญาทุกฝ่ายแล้ว หากจะถือว่าข้อสัญญาดังกล่าวใช้บังคับรวมถึงกรณีเหตุสุดวิสัยด้วย ก็ย่อมจะไม่เป็นธรรมต่อฝ่ายผู้เช่าซื้อ เพราะเป็นการเพิ่มภาระแก่ผู้เช่าซื้อมากขึ้นกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ จึงควรตีความไปในทางที่เป็นคุณแก่ผู้ให้เช่าซื้อ ซึ่งเป็นคู่สัญญาฝ่ายที่จะเป็นผู้ต้องเสียในมูลหนี้ ตามมาตรา 11 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ทั้งนี้หากคู่สัญญามีเจตนาประสงค์จะให้ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบในกรณีดังกล่าวด้วย ก็ควรที่จะระบุไว้ในสัญญาให้ชัดแจ้งไปเลย

เมื่อสัญญาเช่าซื้อฉบับนี้เนื่องจากทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายตามมาตรา 567 แล้ว ผู้เช่าซื้อย่อมไม่ต้องปฏิบัติตามภาระหนี้ตามสัญญาต่อไป จึงไม่มีหน้าที่ชำระค่าเช่าซื้อหรือค่าเสียหายตั้งแต่งวดที่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายเป็นต้นไป

¹¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 304/2522 จำเลยเช่าซื้อรถยนต์ไปจากโจทก์ได้จอดรถยนต์ที่เช่าซื้อไว้ที่ถนนแล้วถูกคนร้ายลักไป เมื่อถนนดังกล่าวเป็นที่จอดรถได้และมีรถยนต์คันอื่นจอดอยู่หลายคัน ดังนั้นจะเรียกว่าจำเลยประมาทเลินเล่อไม่ได้ เมื่อรถดังกล่าวถูกขโมยลักไป สัญญาเช่าซื้อ

นอกจากนี้ผู้ให้เช่าซื้อก็ไม่อาจที่จะเรียกค่าเสียหายจากการที่ผู้ให้เช่าซื้อไม่สามารถนำเอาทรัพย์สินที่เช่าซื้อไปแสวงหาประโยชน์ได้ เพราะสัญญาเช่าซื้อได้ระงับไปก่อนแล้ว เนื่องจากทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหาย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1576/2525)

ในส่วนของค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระก่อนที่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อจะสูญหายนั้น มีคำวินิจฉัยของศาลฎีกาเป็น 2 แนวโดย แนวคำวินิจฉัยแรกเห็นว่า ผู้ให้เช่าซื้อสามารถเรียกได้ แต่อีกแนวคำวินิจฉัยหนึ่งเห็นว่าไม่สามารถเรียกได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 506/2535 เมื่อรถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหายสัญญาเช่าซื้อจึงเป็นอันระงับไป โจทก์คงมีสิทธิเรียกค่าเช่าซื้อที่ส่งไว้แล้วและกลับเข้าครอบครองทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อแต่ไม่มีสิทธิเรียกค่าเช่าซื้อที่ค้าง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 234/2522 จำเลยเช่าซื้อรถยนต์จากโจทก์ ค้างชำระค่าเช่าซื้อ 3 งวด รถถูกลัก สัญญาเช่าซื้อระงับ จำเลยต้องรับผิดชอบในการที่รถสูญหายเพราะมีข้อสัญญากำหนดไว้ ซึ่งโจทก์ต้องเรียกร้องเอาส่วนหนึ่งมิใช่เรียกเป็นค่าเช่าซื้อภายหลังจากที่รถหายไปแล้ว แต่จำเลยต้องชำระค่าเช่าที่ค้าง 3 งวดก่อนรถหาย

ศาสตราจารย์จิตติ ดิงศภัทย์ ได้ให้หมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ความว่า "เรื่องเช่าซื้อกฎหมายบัญญัติไว้เพียงมาตรา 572 ถึงมาตรา 574 นอกจากนั้น คงเป็นไปตาม

¹⁷ (ต่อ) ย่อมระงับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 572 ประกอบมาตรา 567 จำเลยไม่ต้องชำระเงินค่าเช่าซื้อหรือค่าเสียหายตั้งแต่งวดที่รถหายเป็นต้นไป

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2535/2536 เมื่อรถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหาย สัญญาเช่าซื้อย่อมระงับไปตั้งแต่วันที่รถยนต์สูญหายตามมาตรา 567 ผู้ให้เช่าซื้อจะฟ้องเรียกค่าเช่าซื้อที่ยังค้างอยู่ตั้งแต่วันที่รถยนต์สูญหายไปหาได้ไม่ แม้ตามสัญญาเช่าซื้อจะกำหนดให้ผู้เช่าซื้อรับผิดชอบต่อค่าเช่าซื้อจนครบก็ตาม ถือได้ว่าผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบในกรณีนี้ด้วย แต่ศาลก็มีอำนาจกำหนดให้ตามที่เห็นสมควร

ลักษณะเช่าทรัพย์สินกับซื้อขาย เพราะมาตรา 572 แสดงว่ามีกรเช่าและค้ำประกันจะขายรวมอยู่ด้วยกัน ดังที่ศาลได้ใช้มาตรา 567 ในเรื่องเช่าทรัพย์สิน วินิจฉัยว่า เมื่อรถยนต์ที่เช่าซื้อถูกลักไปเป็นการสูญหายสัญญาเช่าซื้อฉบับแรก เรียกว่าเช่าซื้ออีกไม่ได้ แต่การที่ผู้เช่าซื้อต้องถูกบังคับให้ใช้ค่าเช่าซื้อที่ค้างก่อนรถยนต์นั้น ถ้าคิดในแง่เช่าทรัพย์สิน ผู้ให้เช่าก็จะได้ค่าเช่าเพราะผู้เช่าได้ใช้ทรัพย์สินก่อนรถยนต์ แต่ในแง่ซื้อขายซึ่งจำนวนค่าเช่าซื้อได้รวมราคาทรัพย์สินที่ขายอยู่ด้วยนอกเหนือจากค่าตอบแทนการใช้ทรัพย์สินตามสัญญาเช่าธรรมดา เทียบกับผ่อนชำระราคาเป็นงวด ๆ ก็จะไม่เห็นว่าเป็นการเช่าซื้อเพราะค่าเช่าซื้อจะสูงกว่าค่าเช่าตามธรรมดา จะเป็นธรรมแก่ผู้เช่าซื้อไม่ได้ ข้อที่รถสูญหายไปแม้จะมีข้อสัญญาให้ผู้เช่าซื้อรับผิดชอบ ศาลก็วินิจฉัยว่าเป็นเรื่องให้ผู้ให้เช่าซื้อต้องให้จำเลยใช้ราคาหรือค่าเสียหาย ไม่ใช่เรียกเป็นค่าเช่าซื้อหลังจากที่สัญญาเช่าซื้อฉบับแรกไป แสดงว่าทำให้จำเลยต้องใช้ค่าเช่าซื้อที่ค้างทั้งหมดก่อนรถยนต์ก็ไม่ถูกเหมือนกัน ที่ถูกที่ควรนั้นเมื่อรถยนต์สูญหายฉบับลงแล้ว ค้ำประกันซื้อขายก็ดี การเช่าทรัพย์สินก็ดี รับผิดชอบแล้ว ก็ควรให้ใช้ค่าใช้รถแก่กัน ความรับผิดชอบในรถยนต์มีเท่าใด จำเลยซ่อมรถเสียไปเท่าใด โจทก์รับรถคืนไปแล้วขายได้เงินมา 20,000 บาท โจทก์ยังเสียหายอีกเท่าใด ควรพิจารณากันให้ชัดแจ้งบังคับกันไปตามนั้น ซึ่งศาลอุทธรณ์คงพิจารณาในแง่นี้แล้ว วินิจฉัยว่าจำเลยควรใช้เงินแก่โจทก์อีก 6,000 บาท แต่ศาลอุทธรณ์กล่าวถึงว่าจำเลยต้องรับผิดชอบชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระ ซึ่งศาลฎีกาเห็นว่า จะเรียกเกินกว่า 3 เดือน ที่ค้างชำระไม่ได้เลยพิพากษาให้จำเลยรับผิดชอบน้อยลง โดยไม่วินิจฉัยถึงค่าเสียหายแก่รถที่จำเลยต้องรับผิดชอบ ในชั้นนี้ศาลชั้นต้นเห็นว่าโจทก์รับรถคืนไปขายได้เรียบร้อยแล้ว แต่ค่าเช่าในลักษณะที่ได้ใช้รถก่อนสูญหายก็ไม่คิดให้ ความคิดเห็นมีต่าง ๆ กันไป ดังนี้เลยไม่รู้ว่าจะใช้รถก่อนรถยนต์มีเท่าใด รถเสียหายไปเท่าใดที่โจทก์ควรเรียกร้องได้"

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1576/2535 วินิจฉัยว่า สัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาเช่าประเภทหนึ่งจึงนำบทบัญญัติลักษณะเช่าทรัพย์สินมาใช้บังคับด้วย เมื่อรถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหาย สัญญาเช่าซื้อฉบับแรกตั้งแต่วันที่รถยนต์สูญหายไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 567 จำเลยที่ 1 จึงมีหน้าที่ชำระค่าเช่าซื้อเฉพาะงวดที่รถยนต์ยังไม่สูญหาย และไม่ต้องรับผิดชอบในค่าเสียหายที่โจทก์อาจนำรถยนต์คืนนี้ไปแสวงหาประโยชน์ได้อีก แต่เมื่อสัญญาเช่าซื้อฉบับแรกว่า หากเกิดการเสียหายขึ้นแก่รถยนต์ไม่ว่าด้วยประการใด ๆ ผู้เช่าซื้อยินยอมชดเชยค่าเสียหายหรือราคารถยนต์ให้แก่เจ้าของ จำเลยที่ 1 จึงต้องรับผิดชอบใช้ราคารถยนต์ให้แก่โจทก์

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2805/2540 สัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาเช่าทรัพย์สินประเภทหนึ่ง เมื่อรถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหาย สัญญาเช่าซื้อย่อมระงับไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 567 แต่สัญญาเช่าซื้อข้อ 5 ระบุว่า "ถ้าทรัพย์สินที่เช่าซื้อถูกโจรภัย ... สูญหายผู้เช่าซื้อยอมรับผิดฝ่ายเดียว... และยอมชำระเงินค่าเช่าซื้อจนครบ..." หมายความว่า ผู้เช่าซื้อจะต้องชำระราคารถยนต์ที่เช่าซื้อที่ยังไม่ได้ชำระตามสัญญาจนครบ โดยไม่ได้ระบุให้ผู้เช่าซื้อผ่อนชำระเป็นงวดๆ เหมือนกรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อไม่ถูกโจรภัยหรือไม่สูญหาย อันมีลักษณะกำหนดเบี้ยปรับไว้ล่วงหน้า ข้อตกลงดังกล่าวจึงไม่ขัดต่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 567 และไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 150 ไม่เป็นโมฆะ โจทก์มีสิทธิฟ้องเรียกร้องค่าเสียหายและศาลมีอำนาจลดหย่อนลงได้ หากเห็นว่ากำหนดไว้สูงเกินควรตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 383 วรรคแรก

ในกรณีที่ผู้เช่าซื้อค้างชำระค่าเช่าซื้อก่อนที่ทรัพย์สินสูญหายนั้น ผู้เช่าซื้อยังมีหน้าที่ชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระดังกล่าว

ด้วยความเคารพอย่างสูง ผู้เขียนไม่เห็นด้วยกับแนวคำวินิจฉัยของคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 234/2522, 1576/2535 และ 2805/2540 ดังกล่าว โดยเห็นว่าน่าจะเป็นไปตามแนวคำวินิจฉัยของคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 506/2535 มากกว่า เนื่องจากผู้เขียนเห็นว่าเมื่อสัญญาเช่าซื้อสิ้นสุดลงตามมาตรา 567 แล้วคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายก็ย่อมจะหลุดพ้นจากหน้าที่ในการชำระหนี้ให้แก่แต่ละฝ่าย แม้ว่าหนี้ดังกล่าวจะเกิดขึ้นก่อนที่สัญญาเช่าซื้อจะระงับอันเนื่องจากทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายก็ตาม หากให้เรียกกันได้อีกก็เท่ากับเป็นการเรียกร้องให้ปฏิบัติการชำระหนี้ตามสัญญาที่ระงับไปแล้วซึ่งไม่อาจทำได้ แต่ทั้งนี้ น่าจะเรียกได้ในฐานะที่เป็นค่าที่ผู้เช่าซื้อได้ใช้ทรัพย์สินตลอดเวลาที่ครอบครองทรัพย์สินนั้นอยู่มากกว่า

มีข้อสังเกตว่าแม้ว่าจะมีการทำประกันภัยสำหรับทรัพย์สินที่เช่าซื้อก็ตาม แต่ในการฟ้องเรียกค่าเสียหายตามข้อสัญญากรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายนั้น ผู้ให้เช่าซื้อสามารถฟ้องผู้เช่าซื้อได้ทันทีโดยไม่จำเป็นต้องฟ้องเรียกค่าเสียหายจากผู้รับประกันภัย (ถ้าหากมี) ก่อนแต่อย่างใด ทั้งไม่ถือว่าเป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริต (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1406/2523)

ในกรณีที่ผู้ให้เช่าซื้อฟ้องผู้เช่าซื้อให้ชำระราคาทรัพย์สินที่เช่าซื้อจนครบตามข้อตกลงที่ระบุไว้ในสัญญาที่ว่าผู้เช่าซื้อจะต้องรับผิดชอบชำระค่าเช่าซื้อจนครบแม้ว่าทรัพย์สินที่เช่าซื้อจะสูญหาย

หรือถูกทำลายไปนั้นเมื่ออายุความ 10 ปี¹²

เมื่อสัญญาเช่าซื้อฉบับตามมาตรา 567 แล้วหากไม่ปรากฏว่าในสัญญาเช่าซื้อที่มีข้อสัญญากำหนดไว้ให้ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบและเมื่อความสูญหายของทรัพย์สินที่เช่าซื้อนั้นมิได้เกิดจากความผิดของผู้เช่าซื้อหรือบุคคลที่ผู้เช่าซื้อจะต้องรับผิดชอบตามมาตรา 562 แล้วผู้เช่าซื้อย่อมไม่ต้องรับผิดชอบในความสูญหายอันเกิดแก่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อ โดยไม่ต้องชำระค่าเช่าซื้อต่อไป และถ้าหากได้ชำระล่วงหน้าไปแล้วในกรณีเช่นนี้ ผู้เช่าซื้อก็สามารถฟ้องหรือฟ้องแย้งเรียกคืนในฐานะเป็นลามิควรรได้ ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3111/2539 ดังที่กล่าวไว้แล้ว และในกรณีดังกล่าวนี้มีอายุความ 1 ปี¹³

---

¹² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3646/2530 สัญญาเช่าซื้อที่ตกลงไว้ว่าถ้ารถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหายในระหว่างสัญญาเช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อจะต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าเช่าซื้อจำนวนที่ยังขาดอยู่ให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อ และในกรณีนี้ถือว่าสัญญาเช่าซื้อสิ้นสุดฉบับลงนั้นเป็นความตกลงที่ผู้เช่าซื้อยอมรับผิดชอบในเหตุที่รถยนต์สูญหาย ซึ่งข้อตกลงเช่นนี้เป็นข้อสัญญารับใช้ค่าเสียหาย แม้จะเรียกว่าค่าเช่าซื้อ กรณีก็มิใช่การฟ้องเรียกเอาค่าเช่าซื้ออันมีอายุความ 2 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 165 (6) แต่เป็นกรณีที่ไม่มีการกำหนดอายุความไว้ จึงต้องใช้อายุความ 10 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 164

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2805/2540 โจทก์ฟ้องขอให้จำเลยที่ 1 รับผิดชอบชำระค่าเช่าซื้อตามสัญญาเช่าซื้อข้อ 5 เนื่องจากรถยนต์ที่เช่าซื้อถูกคนร้ายลักไป และโจทก์ไม่ได้รับรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนมา จึงมิใช่เป็นการฟ้องตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 563 กรณีไม่มีการส่งคืนทรัพย์สินที่เช่าซื้อ ไม่มีกฎหมายบัญญัติอายุความไว้ จึงมีอายุความ 10 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/30

¹³ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 419

3.2 ความรับผิดชอบของคู่สัญญากรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายตามกฎหมายของต่างประเทศ

3.2.1 ประเทศอังกฤษ

สัญญาเช่าซื้อตามหลักของคอมมอนลอว์ หมายถึง สัญญาซึ่งเจ้าของทรัพย์สินส่งมอบทรัพย์สินให้กับผู้เช่า โดยให้สิทธิ์แก่ผู้เช่าที่จะเลือกซื้อ ซึ่งสัญญานี้เป็นสัญญาที่แปลงมาจากสัญญาประเภท bailment¹⁴ ทั้งนี้สัญญา bailment หมายถึงการที่บุคคลหนึ่งเรียกว่า bailor มอบหมายทรัพย์สินให้บุคคลอีกคนหนึ่งเรียกว่า bailee ภายใต้สัญญาว่าหากได้ใช้ทรัพย์สินตามความมุ่งหมายแล้วต้องส่งทรัพย์สินคืนตามคำสั่งของ bailor คำว่า bailment ไม่อาจเทียบเคียงกับสัญญาชนิดใดในบรรพ 3 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย แต่ถ้ามองลักษณะหรือเงื่อนไขอื่นมาประกอบด้วย อาจทำให้ bailment กลายเป็นฝากทรัพย์สิน จำนำ เช่า หรือเช่าซื้อไปได้¹⁵

สัญญาเช่าซื้อของอังกฤษแต่เดิมมีบทนิยามว่า

“สัญญาเช่าซื้อ หมายถึง สัญญาเพื่อการมอบทรัพย์สิน (bailment) โดยผู้รับมอบอาจจะซื้อทรัพย์สินที่ได้รับมอบไว้ หรือเป็นสัญญาที่กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นจักหรืออาจจักโอนไปสู่ผู้รับมอบทรัพย์สินไว้ได้”¹⁶

ในทางปฏิบัติสัญญาเช่าซื้อของประเทศอังกฤษ จะแบ่งเป็น 2 ประเภท¹⁷

¹⁴Halbury's Law of England, 3rd ed. Vol.19 (London : Butterworths, 1957), p.510.

¹⁵อมรรตน์ ลัคณทิน, “การคุ้มครองผู้บริโภคในด้านสัญญาซื้อขายสังหาริมทรัพย์ที่มีเงื่อนไขเกี่ยวกับการโอนกรรมสิทธิ์” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526), หน้า 12.

¹⁶The Hire Purchase Act 1965 Sec. 1

¹⁷R.M. Goode, Hire Purchase Law and Practice, 2nd ed. (London : Butterworths, 1970), p. 33.

ประเภทแรก คือ สัญญาที่ผู้ให้เช่าซื้อ เจ้าทรัพย์นั้นโดยกำหนดค่าเช่าและให้สิทธิผู้เช่าซื้อที่จะแสดงเจตนาซื้อสินค้านั้น เมื่อได้ชำระค่าเช่าซื้อครบถ้วนแล้ว แต่ต้องชำระเงินอีกจำนวนหนึ่งซึ่งเรียกว่าค่าใช้สิทธิเลือกซื้อสินค้า ซึ่งเงินค่าซื้อทรัพย์กำหนดขึ้นเพื่อเป็นพิธีเท่านั้น

ประเภทที่ 2 คือ สัญญาประเภทที่กำหนดราคาทรัพย์ไว้ตั้งแต่แรกและรวมอยู่ในราคาเช่าพร้อมกรรมสิทธิ์ในทรัพย์นั้น จะโอนไปยังผู้เช่าโดยอัตโนมัติ เมื่อผู้เช่าชำระเงินค่าเช่าครบทุกงวด โดยไม่ต้องแสดงเจตนาในการซื้อทรัพย์นั้นอีก

ทั้งนี้เหตุที่ตามกฎหมายอังกฤษ ได้มีบทบัญญัติว่าด้วยเช่าซื้อขึ้นมา ก็เพื่อจะคุ้มครองเจ้าของทรัพย์สินในสัญญาซื้อขายเงินผ่อน เพราะการซื้อเชื่อที่เรียกว่า “conditional sale” นั้น กรรมสิทธิ์ในตัวสินค้ายังไม่ผ่านไปยังผู้ซื้อ จนกว่าผู้ซื้อจะชำระเงินครบทุกงวด ในขณะที่ยังผ่อนชำระอยู่นั้น ผู้ซื้อได้รับมอบการครอบครองสินค้าด้วย จึงมีโอกาสที่จะโอนกรรมสิทธิ์ไปให้บุคคลที่สามที่สุจริต และเสียค่าตอบแทนตามความในมาตรา 25(2) ของ The Sale of Goods Act 1893 และมาตรา 9 ของ The Factor Act (1889) เป็นเหตุให้เจ้าของทรัพย์ต้องสูญเสียกรรมสิทธิ์ในทรัพย์นั้น ซึ่งทำให้ผู้ขายตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบ เพราะฉะนั้นต่อมาบริษัทการเงินต่าง ๆ จึงได้ดัดแปลงนิติกรรมขึ้นมาใหม่ โดยไม่ให้ผู้ซื้อเป็น “ผู้ที่ตกลงซื้อสินค้า” ตามความมาตรา 9 ของ The Factor Act 1889 และ The Sale of Goods Act 1893 มาตรา 25(2) โดยนิติกรรมที่ดัดแปลงขึ้นมาใหม่นี้ เป็นการที่เจ้าของทรัพย์สินนำทรัพย์ออกให้ผู้ซื้อเช่า (hiring) โดยผู้เช่าได้รับค้ำประกันให้ซื้อสินค้านี้ได้ เมื่อจ่ายเงินครบทุกงวด ดังนั้น จะเห็นได้ว่าสัญญาเช่าซื้อเริ่มมีขึ้น และเป็นทีที่แพร่หลายในวงการค้าขายก็สืบเนื่องมาจากการเริ่มต้นของระบบการซื้อขายสินค้าเงินเชื่อนั่นเอง กล่าวคือ ผู้บริโภคต้องการซื้อสินค้าเป็นเงินเชื่อ ส่วนผู้ขายหรือบริษัทเงินทุนก็มีความประสงค์จะให้สินเชื่อแก่ลูกค้าก็ต้องการหลักประกัน วัตถุประสงค์ของคู่สัญญานี้จึงทำให้เกิดรูปแบบของสัญญาเช่าซื้อขึ้น โดยใช้วิธีการบัญญัติกฎหมายขึ้นมาเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ขาย จึงอาจกล่าวได้ว่า สัญญาเช่าซื้อก็คือแบบแห่งสัญญาซื้อขาย ที่มีหลักประกันนั่นเอง¹⁸ อันจะสังเกตได้จากวัตถุประสงค์สุดท้ายของสัญญาเช่าซื้อว่าเป็นการขายหรือการโอนกรรมสิทธิ์ของทรัพย์ที่เช่าซื้อ อย่างไรก็ตาม

¹⁸P.S. Atiyah, The Sale of Goods. 5 th ed. (London : Pitman Publishing . 1976), p.10.

ตามแม้ว่าสัญญาเช่าซื้อและสัญญาซื้อขายมีเงื่อนไข (conditional sale)¹⁹ จะมีลักษณะคล้ายกันมากเพราะต่างก็ยังไม่โอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินไปในทันทีขณะทำสัญญาโดยผู้เช่าซื้อกับผู้ซื้อเพียงมีฐานะเป็นผู้ครอบครองทรัพย์สินเท่านั้น แต่ก็มีข้อแตกต่างที่สำคัญคือ สัญญาซื้อขายมีเงื่อนไขผู้ซื้อตกอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ผู้คุมคิดว่าจะซื้อ แต่สัญญาเช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อจะมีสิทธิที่จะเลือกซื้อ (right to elect) ทรัพย์สินหรือส่งมอบทรัพย์สินคืนแก่ผู้ให้เช่าซื้อก็ได้²⁰

ในการประกอบธุรกิจเช่าซื้อนั้น ผู้ประกอบการ (Dealer) มักจะอาศัยความช่วยเหลือทางการเงินจากบริษัทการเงิน (Finance Company) ซึ่งเมื่อมีบริษัทการเงินเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยแล้วก็จะทำให้ธุรกิจเช่าซื้อที่มีลักษณะเป็นแบบ 3 ฝ่าย (Triangular Form) คือ²¹

(1) ผู้ประกอบการหรือเจ้าของสินค้าคือทรัพย์ตามสัญญาเช่าซื้อ จะขายสินค้าให้กับบริษัทการเงินในรูปของสัญญาซื้อขาย ซึ่งจะทำให้กรรมสิทธิ์ในสินค้าโอนไปยังบริษัทการเงินโดยบริษัทการเงินก็จะจ่ายเงินค่าสินค้าให้กับผู้ประกอบการ

---

¹⁹ สัญญาซื้อขายมีเงื่อนไข (conditional-sale) ของประเทศอังกฤษ หมายถึง สัญญาซื้อขายโดยการผ่อนชำระราคาสินค้าและกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ซื้อขายยังคงเป็นของผู้ขาย (แม้ว่าผู้ซื้อจะได้รับสินค้าไว้ในความครอบครอง) จนกว่าเงื่อนไขของการผ่อนชำระหรือเงื่อนไขประการอื่นที่กำหนดไว้เฉพาะในสัญญาจะเกิดขึ้นครบถ้วน (an agreement for the sale of goods under which the purchase price or part of it is payable by instalments, and the property in the goods is remain in the seller (notwithstanding that the buyer is to be in possession of the goods) until such conditional as to the payment of instalments or otherwise as may be specified in the agreement are fulfilled)

²⁰ A.G. Gust and J.C. Tylor, *The Law of Hire-Purchase* (London : Sweets and Maxwell, 1966), p. 34.

²¹ Clive M.Schmitthoff and David A.G. Sarre, *Charlesworth's mercantile law*. 14 th ed. (London : Stevens & Sons Ltd., 1984) , p. 334-335.

(2) หลังจากนั้น บริษัทการเงินก็จะทำสัญญาเช่าซื้อกับผู้เช่าซื้อ (ลูกค้าที่ประสงค์จะซื้อสินค้าจากผู้ประกอบการ) อันจะมีผลคือผู้เช่าซื้อหรือลูกค้าจะต้องชำระค่าเช่าซื้อให้แก่บริษัทการเงินโดยตรง

(3) ทั้งนี้ จะไม่มีการทำสัญญากันในระหว่างผู้ประกอบการกับลูกค้า (ผู้เช่าซื้อ) ว่าจะเป็นสัญญาซื้อขายหรือสัญญาเช่าซื้อ

อย่างไรก็ตามแม้ว่าในระหว่างผู้ประกอบการกับผู้เช่าซื้อจะไม่มีการทำสัญญาต่อกัน แต่ในระหว่างบริษัทการเงินและผู้ประกอบการนั้นก็มักที่จะมีข้อสัญญากันโดยจะกำหนดให้ผู้ประกอบการต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายแทนบริษัทการเงิน หากบริษัทการเงินได้รับความเสียหายจากการเช่าทำสัญญาเช่าซื้อโดยผ่านทางผู้ประกอบการ ซึ่งเรียกว่า Recourse Agreement หรือ Dealer Recourse โดยอาจทำได้ในรูปแบบ คือ²²

(ก) ผู้ประกอบการตกลงรับซื้อสินค้าคืนจากบริษัทการเงินในกรณีที่มีเหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้น เช่น ผู้เช่าซื้อผิดสัญญาหรือกรณีที่มีความเสียหายเกิดขึ้นแก่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อก่อนหรือจะมีการชำระค่าเช่าซื้อจนครบ แต่ข้อตกลงในลักษณะนี้จะมีข้อเสียเปรียบสำหรับบริษัทการเงิน เนื่องจากการที่จะเรียกร้องให้ผู้ประกอบการซื้อสินค้ากลับคืนไปนั้น บริษัทการเงินจะต้องอยู่ในฐานะที่สามารถส่งสินค้าคืนให้กับผู้ประกอบการได้หรืออย่างน้อยต้องมั่นใจได้ว่าสินค้ายังคงมีอยู่ และสามารถนำกลับคืนมาได้ ดังนั้น จึงอาจเกิดความยุ่งยากได้ในกรณีที่สินค้าหรือทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหาย หรือถูกทำลาย หรือถูกโอนไปโดยการฉ้อฉลของผู้เช่าซื้อ ทั้งนี้ ในคดี Watling Trust, Ltd. กับ Briffault Range Co., Ltd.,²³ ซึ่งมีข้อเท็จจริงว่า ผู้เช่าซื้อได้พาทรัพย์สินที่เช่าซื้อหนีไปด้วย ศาลได้วินิจฉัยว่า โจทก์ไม่สามารถบังคับให้จำเลยซื้อสินค้ากลับคืนไปได้ เนื่องจากโจทก์ไม่อยู่ในสถานะที่จะสามารถส่งสินค้าคืนให้ได้ ยิ่งกว่านั้น หากบริษัทการเงินประสงค์จะใช้สิทธิเรียกร้องให้ผู้ประกอบการซื้อสินค้าคืน บริษัทการเงินก็ต้องใช้สิทธิดังกล่าวภายในระยะเวลาอันเหมาะสมภายหลังจากที่ได้รับสินค้ากลับคืนมาแล้ว ซึ่งจากข้อยุ่งยากดังกล่าวจึงทำให้มีการคิด Recourse อีกรูปแบบหนึ่งซึ่งเป็นที่นิยมมากกว่ารูปแบบนี้ คือ

²²R.M. Goode, *Hire Purchase Law and Practice*, 2nd ed., p.652 – 654.

²³[1938] All England Law Reports, 1936, p.525.

(ข) ข้อตกลงซึ่งกำหนดให้ผู้ประกอบการชดใช้ค่าเสียหายแก่บริษัทการเงินเมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากทางฝ่ายผู้เช่าซื้อผิดสัญญา โดยข้อตกลงลักษณะนั้นทำให้บริษัทการเงินไม่ต้องคอยพะวงเกี่ยวกับตัวสินค้าดังเช่นข้อตกลงแบบแรก ยกเว้นแต่จะได้มีข้อสัญญา กำหนดไว้ ทั้งนี้หากว่าทรัพย์สินที่เช่าซื้อ (สินค้า) สูญหาย หรือถูกทำลายไปโดยที่มิใช่เกิดจากความผิดของบริษัทการเงินแล้ว ผู้ประกอบการก็ต้องชดใช้ค่าเสียหายให้แก่บริษัทการเงินโดยที่ไม่มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายหรือใช้สิทธิเพื่อหักล้างหรือลดจำนวนเงินที่ต้องชดใช้ให้กับบริษัทการเงิน

มีปัญหาว่าเกี่ยวกับเงินชำระล่วงหน้า (เงินดาวน์) ในกรณีของการเช่าซื้อที่มีลักษณะเป็น 3 ฝ่าย (Triangular Form) ซึ่งในทางปฏิบัติผู้ขาย (dealer) จะเป็นผู้ได้รับเงินดังกล่าวจากผู้เช่าซื้อ และผู้เช่าซื้อก็จะมาผ่อนชำระราคาที่เหลือต่อบริษัทการเงิน (Finance Company) ว่าเป็นเงินที่บริษัทการเงินผู้ให้เช่าซื้อจะต้องชำระคืนแก่ผู้เช่าซื้อในกรณีที่ผู้เช่าซื้อใช้สิทธิเลิกสัญญาหรือไม่

ในกฎหมายของประเทศอังกฤษนั้น แม้จะถือว่าตามกฎหมายคอมมอนลอว์ ผู้ขาย (dealer) จะไม่ใช่ตัวแทนของบริษัทการเงิน (Finance Company) ก็ตาม แต่หากผู้ขายได้รับเงินล่วงหน้า (deposit) จากลูกค้า (ผู้เช่าซื้อ) แม้ว่าจะรับไว้ในนามของตนเองโดยที่มิใช่ในฐานะเป็นตัวแทนของบริษัทการเงินก็ตาม แต่เมื่อบริษัทการเงินได้ยอมรับข้อเสนอที่จะเช่าทำสัญญาเช่าซื้อกับลูกค้าด้วยแล้วก็ย่อมมีผลเท่ากับว่าบริษัทการเงินได้รับเงินล่วงหน้าดังกล่าวนี้ไว้ด้วย เนื่องจากเหตุผลที่ว่า

(1) ในสัญญาเช่าซื้อนั้นจะมีการลงบันทึกการจ่ายเงินล่วงหน้า โดยมีการให้หลักฐานการจ่ายเงินดังกล่าวไว้ เพื่อนำไปหักจากราคาเช่าซื้อและ

(2) ในทางปฏิบัติ เงินล่วงหน้านั้นถือว่าเป็นเงินที่ผู้ขายได้รับไว้ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของราคาซื้อขายทรัพย์สินที่นำมาให้เช่าซื้อซึ่งบริษัทการเงินต้องชำระให้แก่ผู้ขาย

ดังนั้น ในกรณีที่ผู้เช่าซื้อใช้สิทธิเลิกสัญญาเช่าซื้อแล้ว ผู้เช่าซื้อย่อมมีสิทธิที่จะเรียกเงินล่วงหน้าดังกล่าวคืนจากบริษัทการเงินได้ ซึ่งมิใช่ในฐานะที่ผู้ขายเป็นตัวแทนของบริษัทการเงินแต่เนื่องจากบริษัทการเงินได้รับผลจากการที่ผู้ขายได้รับเงินล่วงหน้าดังกล่าวแล้วข้างต้น²⁴ ซึ่งในกรณีเช่นนี้บริษัทการเงินมีทางเลือกคือ จะต้องไปฟ้องเรียกคืนจากผู้ขายต่อไป²⁵

²⁴ คดี Branwhite V. Worcester Words Finance, Ltd., [1968] 3 All England Law Reports, 1969, p.104.

²⁵ R.M. Goode, Hire Purchase Law and Practice, 2nd ed., p.290.

หน้าที่ส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อ

เมื่อมีการตกลงกันเข้าทำสัญญาเช่าซื้อกันแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อหรือเจ้าของทรัพย์สิน (owner) ย่อมมีหน้าที่ต้องส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อให้กับผู้เช่าซื้อ แต่ทั้งนี้หากมิได้มีข้อสัญญากำหนดไว้เป็นอย่างอื่น เมื่อทรัพย์สินที่เช่าซื้อเกิดสูญหายหรือถูกทำลายไปก่อนที่จะมีการส่งมอบโดยพฤติการณ์ที่ไม่อยู่ในความควบคุมของผู้ให้เช่าซื้อหรือเจ้าของแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อย่อมจะหลุดพ้นจากหน้าที่ในการส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้เช่าซื้อ อย่างไรก็ตามผู้ให้เช่าซื้อยังคงต้องรับผิดชอบในกรณีที่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อถูกทำลายลงในระหว่างที่ตนเป็นผู้ผิดสัญญาเนื่องจากไม่ได้ส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อแก่ผู้เช่าซื้อให้ทันตามกำหนดเวลาและสถานที่ที่ได้ตกลงกันไว้²⁶

หน้าที่ดูแลรักษาทรัพย์สินที่เช่าซื้อ

(ก) ตามคอมมอนลอว์

สัญญาเช่าซื้อส่วนใหญ่มักจะกำหนดให้ผู้เช่าซื้อมีหน้าที่โดยเด็ดขาด (strict duty) ในการดูแลรักษาทรัพย์สินที่เช่าซื้อ ทั้งนี้ หากมีความเสียหายอันใดเกิดขึ้นกับทรัพย์สินที่เช่าซื้อแล้ว ผู้เช่าซื้อก็ต้องรับผิดชอบต่อผู้ให้เช่าซื้อโดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าผู้เช่าซื้อจะมีส่วนผิดด้วยหรือไม่ ทั้งนี้ ข้อสัญญาดังกล่าวนั้นมีผลใช้บังคับได้ตามกฎหมายคอมมอนลอว์ ดังนั้น หากในสัญญาเช่าซื้อมีข้อสัญญาดังกล่าวกำหนดไว้แล้ว ผู้เช่าซื้อก็ต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อ แม้ว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อนั้นจะมิได้เกิดขึ้นเพราะความผิดของผู้เช่าซื้อ หรือเป็นเพราะอุบัติเหตุก็ตาม

อย่างไรก็ตามแม้ว่าในกรณีที่สัญญาเช่าซื้อจะมีได้มีข้อสัญญากำหนดหน้าที่ให้ผู้เช่าซื้อว่าต้องใช้มาตรฐานในการดูแลรักษาทรัพย์สินที่เช่าซื้อระดับใดแล้ว ผู้เช่าซื้อก็ยังคงมีหน้าที่ใช้ความ

²⁶Ibid., p.222-223.

คดี Crane v. Galway (1905), 39 Irish Law Times, 1867 – 1970, p.94.

ระมัดระวังดูแลรักษา (reasonable care) ทรัพย์สินที่เช่าซื้อในระหว่างที่สัญญาเช่าซื้อมีผลใช้บังคับอยู่²⁶ ทั้งจะต้องรับผิดชอบในกรณีที่มีความเสียหายเกิดขึ้นอันเนื่องจากการกระทำโดยประมาทเลินเล่อของตนเอง ตลอดจนของลูกจ้างหรือตัวแทนของตนเองซึ่งได้กระทำไปภายในขอบอำนาจ²⁹ แต่ผู้เช่าซื้อไม่ต้องรับผิดชอบในกรณีที่ความเสียหายนั้นเกิดจากการกระทำของบุคคลอื่น (Third Parties) ซึ่งผู้เช่าซื้อเองนั้นไม่อาจจะเข้าไปควบคุมได้³⁰ ดังนั้น ผู้เช่าซื้อจึงไม่ต้องรับผิดชอบในกรณีที่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อถูกลักขโมยไปโดยที่ผู้เช่าซื้อมิได้ประมาทเลินเล่อในการรักษาทรัพย์สิน แต่ผู้เช่าซื้อยังคงต้องรับผิดชอบแม้ว่าความเสียหายจะเกิดจากบุคคลอื่น (Third Parties) ในกรณีที่ผู้เช่าซื้อนำทรัพย์สินที่เช่าซื้อไปใช้ในการอื่นนอกจากที่กำหนดไว้ในสัญญา หรือความเสียหายนั้นเป็นผลมาจากการที่ผู้เช่าซื้อโอนความครอบครองทรัพย์สินที่เช่าซื้อไปยังบุคคลอื่นโดยปราศจากความยินยอม ซึ่งในกรณีเช่นนี้ผู้เช่าซื้อยังคงต้องรับผิดชอบในความเสียหายแก่ผู้ให้เช่าซื้อ แม้ว่าความเสียหายนั้นจะมีได้เกิดขึ้นเนื่องจากความผิดของบุคคลซึ่งผู้เช่าซื้อได้ฝากทรัพย์สินไว้³¹

ในกรณีที่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายหรือเสียหาย ผู้เช่าซื้อมีหน้าที่ต้องพิสูจน์แสดงให้เห็นว่าความสูญหายหรือเสียหายนั้นมิได้เกิดจากความประมาทเลินเล่อของผู้เช่าซื้อ³² ซึ่งหากผู้เช่าซื้อสามารถพิสูจน์แสดงให้เห็นดังกล่าวได้แล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์แสดงให้เห็นต่อไปอีกว่าความเสียหายหรือสูญหายนั้นเกิดขึ้นเมื่อใดและอย่างไร³³

²⁶ คดี Tilling v. Balmain (1892), 8 Times Law Reports, 1884 – 1952, p.517.

²⁹ คดี Sanderson v. Collins [1904] 1 Law Reports, King's Bench Division, 1952, p. 628.

³⁰ คดี Walker v. British Guarantee Association (1852), 18 Law Reports, Queen's Bench Division, 1891 – 1901, p.277.

³¹ คดี Edwards v. Newland (E. Burchett, Ltd.), Third Parties, [1950] All England Law Reports, 1950, p.1072.

³² คดี Houghland v. R.R. Low (Luxury Coaches), Ltd., [1962] 2 All England Law Reports, 1962, p.159.

³³ คดี Coldman v. Hill, [1919] 1 Law Reports, King's Bench Division, 1900–1952, p.443.

(ข) ตาม The Consumer Credit Act 1974

The Consumer Credit Act 1974 เป็นกฎหมายสำคัญที่ใช้บังคับกับสัญญาเช่าซื้อ ทั้งนี้สาเหตุที่มีการประกาศใช้กฎหมายฉบับนี้ก็เนื่องจากรัฐบาลของประเทศอังกฤษสังเกตเห็นว่า ธุรกิจการซื้อขายสินค้าโดยการให้สินเชื่อแก่ผู้บริโภค (consumer credit) ได้แพร่หลายอย่างรวดเร็ว และเป็นที่ยอมรับของประชาชนอย่างกว้างขวาง แต่กฎหมายที่มีอยู่นั้นไม่เพียงพอ³⁴ จึงได้ประกาศใช้ The Consumer Credit Act 1974 ซึ่งเป็นกฎหมายที่นำเอาสัญญาเช่าซื้อ (hire - purchase agreement) สัญญาซื้อขายมีเงื่อนไข (conditional - sale agreement) และสัญญาซื้อขายผ่อนส่ง (credit - sale agreement) มาอยู่ภายใต้สัญญา consumer credit agreement โดยให้ฝ่ายผู้ขายหรือผู้ให้เช่าซื้อเป็นเจ้าหนี้ (creditor) และฝ่ายผู้ซื้อหรือผู้เช่าซื้อเป็นลูกหนี้ (debtor) โดยมีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองผู้บริโภคตามสัญญาดังกล่าว ที่เป็นบุคคลธรรมดา (ไม่รวมถึงนิติบุคคล) ซึ่งมีจำนวนสินเชื่อไม่เกิน 5,000 ปอนด์ โดยกำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจเกี่ยวกับสัญญาทั้ง 3 ประเภทดังกล่าวต้องขอออกใบอนุญาต (Licensing)

ในส่วนของหน้าที่ดูแลรักษาทรัพย์สินที่เช่าซื้อตามกฎหมายฉบับนี้นั้น แต่เดิมเมื่อสัญญาเช่าซื้อสิ้นสุดลงแล้ว ตามมาตรา 27(1) แห่ง The Hire - Purchase Act 1965 ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายในกรณีที่ตนเองมิได้ใช้ความระมัดระวังดูแลรักษาทรัพย์สินที่เช่าซื้อ ซึ่งเป็นไปตามหลักกฎหมายคอมมอนลอว์ คู่สัญญาสามารถตกลงกันกำหนดความรับผิดชอบของผู้เช่าซื้อในเรื่องนี้ให้แตกต่างไปจากที่กฎหมายบัญญัติไว้ได้หากข้อตกลงที่คู่สัญญากำหนดนั้นมีความเหมาะสม ทั้งนี้ ดูเหมือนว่าภาระในการพิสูจน์เพื่อแสดงให้เห็นว่าได้มีการใช้ความระมัดระวังในการดูแลรักษาทรัพย์สินที่เช่าซื้อตามวัตถุประสงค์ของมาตรานี้ ก็คงจะเป็นเช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้วในเรื่องหน้าที่ดูแลรักษาทรัพย์สินที่เช่าซื้อตามกฎหมายคอมมอนลอว์³⁵

³⁴ R.M. Goode, *The Consumer Credit* (London : Butterworths, 1979), p. 5.

³⁵ R.M. Goode, *Hire Purchase Law and Practice*, 2 nd ed., p. 261

มีปัญหาว่าผลของมาตรา 28(3) และ 29(2) วรรค (b) และ (c) ³⁶จะทำให้ข้อตกลงในสัญญาเช่าซื้อที่อยู่ในบังคับของพระราชบัญญัติฉบับนี้ ซึ่งได้กำหนดให้ผู้เช่าซื้อมีหน้าที่ในการดูแลทรัพย์สินที่เช่าซื้อโดยเด็ดขาด (absolute duty) โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าผู้เช่าซื้อจะได้ประมาณเงินแล้วหรือไม่นั้น จะเป็นโมฆะหรือไม่ คำตอบก็คือไม่ โดยพิจารณาจากถ้อยคำที่ใช้ในบทบัญญัติมาตราดังกล่าว ทั้งนี้ วรรค (b) ของมาตรา 29 (2) นั้นกล่าวถึงแต่เพียงความรับผิดของผู้เช่าซื้อที่

---

³⁶The Hire – Purchase Act 1965 Sec.28(3) บัญญัติว่า “where a hire – purchase agreement or conditional sale agreement has been terminated under the last preceding section, the hirer or buyer, if he has failed to take reasonable care of the goods, shall be liable to pay damages for the failure...”

S.29(2) วรรค (b) และ (c) บัญญัติว่า “The preceding subsection applies to any provision in any agreement (whether a hire-purchase agreement, credit-sale agreement or conditional sale agreement or not)

.....

(b) whereby the right conferred by section 27 of this Act to terminate a hire-purchase agreement or a conditional sale agreement is excluded or restricted, or whereby any liability, in addition to the liability imposed by section 28 of this Act, is imposed on a hirer or buyer by reason of the termination of a hire-purchase agreement or conditional sale agreement under the said section 27, or

(c) whereby a hirer or buyer, after the termination in any manner whatsoever of a hire-purchase agreement or conditional sale agreement or (in the case of a hire-purchase agreement) of the bailment, is (apart from any liability which has accrued before the termination) subject to a liability to pay an amount which exceeds whichever is the lesser of the two following amounts, that is to say

- (i) the amount mentioned in paragraph (a) or (as the case may be) in paragraph (b) of section 28 (1) of this Act, and
- (ii) an amount equal to the loss sustained by the owner or seller in consequence of the termination of the agreement or bailment, or...”

พระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดไว้อันเป็นผลจากที่มีการเลิกสัญญาเช่าซื้อ (Termination) โดยผู้เช่าซื้อตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ ส่วนวรรค (C) ก็ได้กล่าวขยายความในเรื่องนี้ให้ครอบคลุมถึงกรณีที่มีการเลิกสัญญาเช่าซื้อในกรณีอื่น นอกจากที่ปรากฏในพระราชบัญญัติซึ่งมีขอบเขตกว้างกว่า โดยกล่าวถึงความรับผิดในเรื่องนี้ในกรณีภายหลังจากที่มีการเลิกสัญญาเช่าซื้อกันแล้ว แต่หน้าที่ดูแลรักษาทรัพย์สินตามที่ตกลงกันดังกล่าว นั้น มิได้เป็นผลทั้งจากกรณีภายหลังหรือกรณีที่ เป็นผลจากที่มีการเลิกสัญญาเช่าซื้อดังกล่าว ในทางกลับกัน หน้าที่ดูแลรักษาทรัพย์สินตามข้อตกลงในสัญญานั้น จะเริ่มมีขึ้นในทันทีที่มีการส่งมอบทรัพย์สินจากผู้ให้เช่าซื้อไปยังผู้เช่าซื้อ และตามมาตรา 28 (1) และ 29 (2) วรรค (C) ก็ได้คุ้มครองสิทธิของผู้ให้เช่าซื้อ (owner) ที่มีต่อผู้เช่าซื้อซึ่งเพิ่มมากขึ้นโดยชัดแจ้งกว่าก่อนมีการเลิกสัญญา ดังนั้นคู่สัญญาจึงย่อมสามารถที่จะตกลงกันกำหนดให้ผู้เช่าซื้อต้องมีความรับผิดโดยเด็ดขาด (Strict Liability) ในอันที่จะต้องดูแลรักษาทรัพย์สินที่เช่าซื้อในระหว่างที่มีการปฏิบัติตามสัญญาได้³⁷ ทั้งนี้ ต่อมาภายหลังจากที่ The Hire – Purchase Act 1965 ถูกยกเลิกโดย The Consumer Credit Act 1974 แล้ว The Consumer Credit Act 1974 ก็มีบทบัญญัติกล่าวถึงเฉพาะความรับผิดของผู้เช่าซื้อ (debtor) ในกรณีที่ผู้เช่าซื้อไม่ได้ใช้ความระมัดระวังในการดูแลรักษาทรัพย์สินภายหลังจากมีการเลิกสัญญา โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 100(4)³⁸ ในลักษณะเช่นเดียวกับ The Hire Purchase Act 1965 ฉะนั้นหลักการในเรื่องนี้ จึงน่าจะเป็นเช่นเดิมดังที่กล่าวมา

³⁷ R.M. Goode, *Hire Purchase Law and Practice*, 2nd ed., p.661.

³⁸ The consumer Credit Act 1974 S.100 บัญญัติว่า "...

(1) Where a regulated hire-purchase or regulated conditional sale agreement is terminated under section 99 the debtor shall be liable, unless the agreement provides for a smaller payment, or does not provide for any payment, to pay to the creditor the amount (if any) by which one-half of the total price exceeds the aggregate of the sums paid and the sums due in respect of the total price immediately before the termination.

.....

(4) If the debtor has contravened an obligation to take reasonable care of the goods or land, the amount arrived at under subsection (1) shall be increased by the sum required to recompense the creditor for that contravention, and subsection (2) shall have effect accordingly..."

ความรับผิดของคู่สัญญาเมื่อทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหาย

หากการปฏิบัติชำระหนี้ตามสัญญาเป็นพันธวิสัยที่จะทำได้ย่อมทำให้สัญญาระงับลงทันทีโดยอัตโนมัตินับแต่เวลาที่มีเหตุการณ์ที่ทำให้การปฏิบัติชำระหนี้ตามสัญญากลายเป็นพันธวิสัย³⁹ และคู่สัญญาย่อมหลุดพ้นจากหน้าที่ที่จะต้องชำระหนี้ตามสัญญานั้นต่อไป ดังนั้นถ้าหากทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายหรือถูกทำลายโดยอุบัติเหตุหรือโดยเหตุสุดวิสัย หรือถูกลักขโมยไปโดยบุคคลที่สาม ผู้ซื้อย่อมหลุดพ้นจากหน้าที่ที่จะต้องชำระค่าเช่าซึ่งงวดต่อนั้นอีกต่อไป และรวมถึงหลุดพ้นจากความรับผิดที่จะต้องส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนแก่ผู้ให้เช่าซื้อ อย่างไรก็ตาม สัญญาเช่าซื้อส่วนใหญ่จะมีข้อสัญญากำหนดให้ผู้เช่าซื้อมีหน้าที่โดยเด็ดขาดที่จะต้องชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้ให้เช่าซื้อในกรณีที่ทรัพย์สินสูญหายหรือถูกทำลาย แม้ว่าเหตุดังกล่าวจะปราศจากความผิดของผู้เช่าซื้อก็ตาม แต่แม้ว่าจะเป็นอย่างนั้นก็เป็นที่เข้าใจว่าหน้าที่ในการชำระค่าเช่าซึ่งงวดในอนาคตของของผู้เช่าซื้อนั้นย่อมขึ้นอยู่กับความมีอยู่และนำมาใช้ได้ของทรัพย์สินที่เช่าซื้อนั่นเอง ดังนั้น หากทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายหรือถูกทำลายไปแล้ว ผู้เช่าซื้อย่อมหมดหน้าที่ดังกล่าวทันที⁴⁰

ในคดี British Berna Motor Lorries Ltd. กับ Inter-Transport Co.Ltd.⁴¹ ผู้พิพากษา Rowlatt J. ใช้แนวทางตัดสินคดีที่แปลกออกไปโดยมีจุดประสงค์ให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่สัญญาซึ่งในคดีดังกล่าวมีข้อเท็จจริงว่า โจทก์ได้ส่งมอบโครงเครื่องและล้อรถยนต์ตามสัญญาเช่าซื้อให้กับจำเลย โดยกำหนดราคาเช่าซื้อไว้เป็นจำนวน £490 แบ่งชำระ 3 งวด งวดละ £163 6s. 8d. จำเลยได้นำตัวถังซึ่งมีราคา £160 มาติดตั้งประกอบเข้ากับทรัพย์สินที่เช่าซื้อ ปรากฏว่าภายหลังจากที่มีการชำระค่าเช่าซื้อไปสองงวดแล้ว ทรัพย์สินที่เช่าซื้อถูก War Office ยึดไปโดย War Office ได้จ่ายค่าชดเชยให้กับจำเลยจำนวน £409 คดีมีข้อพิพาทกันว่าโจทก์และจำเลยควรจะได้รับค่าชดเชยดังกล่าวเป็นจำนวนฝ่ายละเท่าใด โจทก์อ้างว่าเมื่อสัญญาเช่าซื้อตกเป็นพันธวิสัย โจทก์ก็ควรมีสิทธิได้รับเงินในอัตราส่วน 49 ใน 65 ส่วนของจำนวนค่าชดเชยที่ได้รับมาโดยคำนวณจาก

³⁹P.J. Cooke, D.W. Oughton, *The Common Law of Obligations* (London: Butterworths, 1989), p.363.

⁴⁰A.G. Guest, *The Law of Hire – Purchase* (Sweets & Maxwell, 1966), p.216.

⁴¹(1915) 31 Times Law Reports, 1884-1952, p.200.

มูลค่าของทรัพย์สินที่เช่าซื้อในสภาพใหม่ที่ยังไม่เสื่อมราคาซึ่งคิดได้เท่ากับ £650 (£490 + £160) ดังนั้นโจทก์จึงเรียกเป็นเงิน £308 6 S. 8 d. ฝ่ายจำเลยอ้างว่าต้องนำหลักความเป็นธรรม (equities) มาพิจารณาด้วยเพราะเหตุว่า จำเลยเป็นผู้จ่ายค่างานเกี่ยวกับตัวถังไปแต่กลับได้รับเงินค่าชดเชยจาก War Office คิดเป็นเพียงร้อยละ 61 ครั้งของมูลค่าราคาทรัพย์สินที่เช่าซื้อทั้งหมด ดังนั้นจำเลยจึงโต้แย้งว่าโจทก์ควรจะมีสิทธิได้รับเงินจากค่าชดเชยในจำนวนเพียงร้อยละ 61 ครั้งของค่าเช่าซื้อที่จำเลยยังคงไม่ได้ชำระอยู่เท่านั้น ผู้พิพากษา Rowlatt J. วินิจฉัยว่า เงินค่าชดเชยจำนวน £409 ที่ได้รับจาก War Office นั้นเท่ากับราคาเต็มของทรัพย์สินที่เช่าซื้อซึ่งมีสภาพเสื่อมราคาบ้างแล้ว ดังนั้นโจทก์จึงมีสิทธิได้รับเงินในจำนวนที่ไม่มากหรือไม่น้อยกว่าค่าเช่าซื้อที่ยังไม่ได้ชำระคือ £163 6 S. 8 d. พร้อมกับดอกเบี้ย ทั้งนี้แม้ว่าอาจจะไม่สามารถอธิบายด้วยเหตุผลได้ว่าศาลได้ตัดสินคดีดังกล่าวโดยอาศัยหลักอะไรแต่ผลของคำตัดสินในคดีนั้นก็ชอบด้วยความเป็นธรรมแล้ว⁴²

ในกรณีที่สัญญาสิ้นสุดลงเนื่องจากไม่สามารถปฏิบัติตามสัญญาต่อไปได้ เพราะเหตุพ้นวิสัยนั้น สิทธิของคู่สัญญาจะเป็นอย่างไรนั้น ก็คงต้องปรับใช้เข้ากับบทบัญญัติแห่งกฎหมายในเรื่อง Law Reform (Frustrated Contract) Act 1943⁴³ ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีหลักการพื้นฐานคือการป้องกันชัดเจนไม่ให้มีการได้มาซึ่งลาภมิควรได้โดยคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งจากค่าใช้จ่ายของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง⁴⁴ ผลก็คือ ผู้เช่าซื้อที่มีสิทธิเรียกคืนจำนวนเงินทั้งหมดที่ตนได้จ่ายไปตามสัญญาโดยหักด้วย (1) ค่าใช้จ่ายที่ผู้ให้เช่าซื้อต้องจ่ายไปเพื่อปฏิบัติชำระหนี้ตามสัญญาในส่วนของผู้ให้เช่าซื้อเองจนถึงวันที่เกิดเหตุการณ์ที่ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติตามสัญญาได้ (frustration)⁴⁵ และ (2) เงินส่วนแบ่งสำหรับผลประโยชน์ (Benefit) ที่ผู้เช่าซื้อได้รับจากการนำทรัพย์สินที่เช่าซื้อไปใช้ก่อนจึงจะเกิดเหตุการณ์อันทำให้ไม่สามารถปฏิบัติตามสัญญาต่อไปได้ (Frustrating Event)⁴⁶ แต่ทั้งนี้การ

⁴²A.G. Guest, *The Law of Hire – Purchase*. p.216.

⁴³R.M. Goode, *Hire Purchase Law and Practice*, 2 nd ed., p.337.

⁴⁴Chitty on Contract Vol.1, 28 th ed.(London : Sweets & Maxwell, 1999). p.1207

⁴⁵Law Reform (Frustrated Contract) Act 1943 Sec. 1(2)

⁴⁶Ibid., Sec. 1(3)

ประเมินค่าผลประโยชน์ดังกล่าวอาจจะมีข้อยุ่งยากและศาลก็คงต้องพิจารณาวินิจฉัยให้เกิดความเหมาะสมมากที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ในกรณีที่มีข้อเท็จจริงที่จะนำมาใช้ประกอบการวินิจฉัยเพียงเล็กน้อยไม่มากนัก โดยปัจจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งจะนำมาใช้ในการวินิจฉัยนั้นมีหลายอย่างไม่ว่าจะเป็นระยะเวลาที่ผู้เช่าซื้อได้ครอบครองทรัพย์สิน สภาพของทรัพย์สินที่เช่าซื้อในขณะที่มีการส่งมอบให้กับผู้เช่าซื้อ ทั้งนี้ ค่าเช่าซื้อที่กำหนดไว้ในแต่ละงวดนั้นเป็นที่ทราบกันดีว่าเป็นค่าใช้ทรัพย์สินบวกด้วยค่าตอบแทนในการที่ผู้เช่าซื้อจะมีสิทธิเลือกที่จะซื้อทรัพย์สินหรือไม่ (option to purchase) ซึ่งศาลสามารถนำพยานหลักฐานเกี่ยวกับจำนวนเงินที่ผู้เช่าซื้อจะต้องจ่ายเป็นค่าเช่าทรัพย์สินที่มีลักษณะและชนิดเดียวกันกับทรัพย์สินที่เช่าซื้อโดยเทียบเคียงกับช่วงระยะเวลาเดียวกันด้วยว่าหากมีการทำสัญญาเช่าทรัพย์สินดังกล่าวแล้วจะต้องเสียค่าเช่าเป็นจำนวนเท่าใด

ในคดีของศาล County⁴⁷ ซึ่งมีข้อเท็จจริงว่าทรัพย์สินที่เช่าซื้อซึ่งเป็นยานพาหนะได้เกิดเสียหายโดยอุบัติเหตุในระหว่างที่สัญญาเช่าซื้อมีผลใช้บังคับอยู่นั้น จำเลยซึ่งเป็นผู้เช่าซื้อได้ฟ้องแย้งเรียกให้โจทก์คืนเงินที่ได้รับไว้จากจำเลย ซึ่งศาลวินิจฉัยว่าเมื่อทรัพย์สินที่เช่าซื้อถูกทำลายไปแล้วย่อมทำให้ไม่สามารถที่จะปฏิบัติตามสัญญาต่อไปได้ และได้ยกฟ้องแย้งของจำเลยโดยถือว่า ค่าเช่าซื้อที่ผู้เช่าซื้อได้ชำระมาแล้วเท่ากับผลประโยชน์ที่ผู้เช่าซื้อได้รับจากทรัพย์สินที่เช่าซื้อจนกระทั่งถึงเวลาที่ทรัพย์สินถูกทำลายแล้ว

อย่างไรก็ตามเกือบจะทั้งหมดของกรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายหรือถูกทำลายไปนั้นจะได้รับบริการชดเชยจากการประกันภัยที่ทำไว้⁴⁸

ทั้งนี้เคยมีปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติที่ว่าเมื่อทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายหรือถูกทำลายแล้ว แต่บริษัทประกันภัยมิได้เข้าชดเชยคืนเป็นจำนวนเงินตามมูลค่าของทรัพย์สิน แต่ได้จัดหาทรัพย์สินอันใหม่มาใช้ทดแทน ดังนี้ สัญญาเช่าซื้อเดิมจะยังคงใช้กับทรัพย์สินอันใหม่ ซึ่งเข้าแทนที่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อเดิมได้หรือไม่ มีผู้ให้ความเห็นว่า โดยปกติแล้ว เมื่อทรัพย์สินที่เช่าซื้อเสียหาย (Destruction) ก็จะมีผลทำให้คู่สัญญาหลุดพ้นจากหน้าที่ตามสัญญาและทำให้สัญญาเช่าซื้อระงับไป ซึ่งกรณี

⁴⁷ คดี Bush Investment Trust, Ltd. v. Alder (1967)

⁴⁸ A.G. Guest, *The Law of Hire – Purchase*, p.217.

เช่นนี้ หากกรรมธรรม์ประกันภัยที่ทำในนามของผู้เช่าซื้อหรือเพื่อคุ้มครองรวมถึงผลประโยชน์ของผู้เช่าซื้อนั้นจะรวมถึงการนำทรัพย์สินใหม่มาใช้แทนแล้ว ศาลก็น่าที่จะตีความอนุমানข้อสัญญา ระหว่างคู่สัญญาว่า หากทรัพย์สินที่เอาประกันภัยไว้ถูกทำลายและมีการทดแทนด้วยทรัพย์สินใหม่แล้ว สัญญาเช่าซื้อก็จะปรับใช้กับทรัพย์สินใหม่ที่มาแทนที่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อเดิมซึ่งถูกทำลายไปได้ โดยเฉพาะหากมีข้อสัญญากำหนดให้ผู้เช่าซื้อมีหน้าที่เด็ดขาดในการดูแลรักษาทรัพย์สินที่เช่าซื้อซึ่งทำให้ต้องชำระค่าเช่าซื้อต่อไปแม้ว่าทรัพย์สินจะถูกทำลายไปแล้วก็ตาม ทั้งนี้ คงจะเป็นการไม่ยุติธรรมเป็นอย่างมากหากว่าจะยอมให้ผู้เช่าซื้อเรียกเก็บค่าเช่าซื้อต่อไปได้โดยที่ไม่ได้มีการตระหนักถึงผลประโยชน์ที่ผู้เช่าซื้อจะได้รับจากทรัพย์สินใหม่ที่เข้าทดแทนทรัพย์สินที่เช่าซื้อเดิม⁴⁹

ต่อมาได้มีการออกระเบียบมาใช้บังคับกับสัญญาเช่าซื้อที่เรียกว่า The Hire – Purchase and Credit Sale Agreement (Control) Order 1973 โดยการออกระเบียบดังกล่าวอาศัยอำนาจตาม The Emergency Law (Re – enactment and Repeals) Act 1964 ระเบียบดังกล่าวจะใช้บังคับกับทรัพย์สินตามสัญญาเช่าซื้อบางประเภทที่ถูกระบุไว้ ซึ่งตามข้อ 8(4)⁵⁰ ของระเบียบดังกล่าวได้กล่าวถึงกรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายหรือถูกทำลายไปว่า คู่สัญญาสามารถนำทรัพย์สินใหม่ซึ่งมีสภาพใหม่และเป็นทรัพย์สินชนิดเดียวกับทรัพย์สินที่เช่าซื้อเดิมมาแทนได้ โดยกำหนดไว้ว่า

⁴⁹R.M. Goode, Hire Purchase Law and Practice. 2 nd ed., p. 793.

⁵⁰The Hire-Purchase and Credit Sale Agreement (Control) Order 1973 ข้อ 8 (4) บัญญัติไว้ว่า “Nothing in this Article shall prohibit the replacement of goods comprised in an agreement (hereinafter called ‘the replaced goods’ by new goods of the same description (hereinafter called ‘the substituted goods’) provided that :

(i) the replaced goods were themselves new at the date of the agreement and within 12 months of that date were stolen, destroyed or so damaged as to be unrepairable, and

(ii) from the date of the substitution, the terms of the agreement apply to the substituted goods as they applied to the replaced goods.”

(1) ทรัพย์สินที่ถูกแทนที่ (ทรัพย์สินที่เช่าซื้อเดิม) จะต้องมีความใหม่ในวันที่มีการทำสัญญา และจะต้องถูกกลั่นไมยหรือถูกทำลายหรือได้รับความเสียหายจนไม่อาจซ่อมแซมได้ภายใน 12 เดือนนับแต่วันทำสัญญา และ

(2) นับแต่วันที่มีการนำทรัพย์สินใหม่เข้ามาแทนที่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อเดิม ก็ให้ถือว่าสัญญาเช่าซื้อเดิมนั้นใช้บังคับกับทรัพย์สินใหม่ที่เข้ามาแทนที่ด้วย

3.2.2 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาจะไม่ใช้คำว่า เช่าซื้อ (hire – purchase) ทั้งนี้ในการทำสัญญาซื้อขายกันโดยกำหนดให้ผู้ซื้อผ่อนชำระราคาให้ผู้ขายเป็นรายงวดและผู้ขายยังคงสงวนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นไว้จนกว่าผู้ซื้อจะชำระค่างวดครบนั้น จะทำเป็นสัญญาซื้อขายมีเงื่อนไข (conditional sale) ซึ่งแต่เดิม The Uniform Conditional Sales Act ได้ให้คำนิยามของสัญญาซื้อขายมีเงื่อนไขว่า หมายถึง⁵¹

(1) สัญญาซื้อขายทรัพย์สินซึ่งผู้ขายได้ส่งมอบทรัพย์สินให้ผู้ซื้อครอบครองแต่กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้น จะตกเป็นของผู้ซื้อในภายหลัง เมื่อผู้ซื้อได้ชำระราคาทรัพย์สินครบถ้วน หรือต่อเมื่อได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ หรือต่อเมื่อเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งตามที่กำหนดไว้ได้เกิดขึ้น

(2) สัญญาประเภท bailment หรือ การเอาทรัพย์สินออกให้เช่าซึ่งผู้รับมอบทรัพย์สิน หรือผู้เช่าสัญญาว่าจะจ่ายเงินจำนวนเท่ากับราคาของทรัพย์สินนั้น และผู้รับมอบทรัพย์สินหรือผู้เช่าจะเป็นเจ้าของทรัพย์สิน หรือมีสิทธิ์ที่จะเลือกเป็นเจ้าของทรัพย์สินตามข้อตกลงในสัญญา

ต่อมามีการประเศใช้ The Uniform Commercial Code (ประมวลกฎหมายพาณิชย์เอกรูป) อันมีผลเป็นการยกเลิกกฎหมายอื่น ๆ ที่มีอยู่แล้วรวมทั้ง The Uniform

Conditional Sales Act โดย The Uniform Commercial Code ได้นำเอาสัญญาซื้อขายมีเงื่อนไข chattel mortgage และทรัสต์รีซีพ (trust receipt) มาอยู่ภายใต้ Article 9 ซึ่งรวมเรียกว่า "สัญญาประกันหนี้" (secured transaction)⁵² ตามทฤษฎีประกันหนี้ด้วยทรัพย์สิน⁵³ โดยผู้ร่างกฎหมายได้ร่าง Article 9 นี้ตามแนวความคิดที่ว่า แต่เดิมกฎหมายได้บัญญัติเกี่ยวกับสัญญาการให้หลักประกัน (security agreement) เป็นหลายรูปแบบแตกต่างกัน และอยู่ภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายแตกต่างกัน ซึ่งเป็นปัญหายากในการที่จะออกกฎหมายเพื่อคุ้มครอง จึงได้นำเอาสัญญาลักษณะต่าง ๆ ที่เป็นการประกันหนี้ด้วยทรัพย์สิน มาอยู่ภายใต้ของบทบัญญัติเดียวกัน ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงหน้าที่ (functional) มากกว่ารูปแบบ (formal)⁵⁴ โดยตาม Section 9 –102 (1) ของ Article 9 กล่าวไว้ว่า Article 9 จะใช้บังคับกับธุรกรรมใด ๆ (โดยไม่จำกัดรูปแบบ) ที่ได้ทำขึ้นโดยมีเจตนาเพื่อสร้าง security interest เหนือ personal property⁵⁵ หรือส่วนควบ ตลอดจนสินค้า เอกสาร หลักทรัพย์ทางการเงิน สิ่งที่ไม่มีการร่างทั่ว ๆ ไป สิทธิเรียกร้องที่มีหลักฐานเป็นหนังสือ หรือสิทธิทางบัญชีและรวมถึงการขายสิทธิทางบัญชีหรือสิทธิเรียกร้องที่มีหลักฐานเป็นหนังสือ ทั้งนี้ ตาม section 1-201 (37) ของ The Uniform Commercial Code ได้ให้คำจำกัดความของ security interest หมายถึงผลประโยชน์ใน personal property หรือส่วนควบ ซึ่งเป็นประกันการชำระหนี้เงิน หรือการกระทำอันเป็นการปฏิบัติชำระหนี้ แต่ทั้งนี้สัญญาเช่า (lease) นั้นไม่ถือว่าเป็นสัญญาประกันหนี้ (secured transaction) แต่จะอยู่ในบังคับของ Article 2 A ของ The Uniform Commercial Code อย่างไรก็ตามสัญญาเช่าซื้อ (hire - purchase) ของประเทศอังกฤษนั้น ก็น่าจะถือว่าเป็นสัญญาประกันหนี้ (secured transaction) ด้วย⁵⁶

⁵²The Uniform Commercial Code Sec. 9-101.

⁵³รองพล เจริญพันธ์, "การคุ้มครองผู้บริโภคในการเช่าซื้อสินค้าตามหลักการของกฎหมายอังกฤษและออสเตรเลีย," *นิติศาสตร์* 10 ฉบับที่ 1 (2521) : 151.

⁵⁴Grant Gilmore, *Security Interests in Personal Property*, Vol. 1 (Boston : Little Brown, 1965) p. 290.

⁵⁵Personal property ได้แก่ทรัพย์สินทั้งหลายซึ่งไม่ใช่ real estate โดย Personal property จะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ทรัพย์สินที่มีรูปร่าง และทรัพย์สินที่ไม่มีรูปร่าง

⁵⁶Aubrey L.Diamond's, *Introduction to Hire – Purchase Law*. 2 nd ed., (London . Butterworths, 1971) p. 160 – 161.

ความรับผิดชอบของผู้สัญญาเมื่อทรัพย์สินตามสัญญา conditional sale สูญหาย

เมื่อมีการทำสัญญาซื้อขายมีเงื่อนไข (conditional sale) พร้อมทั้งส่งมอบทรัพย์สินตามสัญญาให้กับทางฝ่ายผู้ซื้อแล้ว หากทรัพย์สินดังกล่าวเกิดสูญหายหรือถูกทำลายไปแล้ว ใน Article 9 แห่ง The Uniform Commercial Code มิได้กล่าวถึงผลของเรื่องดังกล่าวไว้ ดังนั้นก็คงจะต้องใช้หลักกฎหมายอื่น ๆ (Existing Law) ที่มีอยู่มาใช้นับ⁵⁷

เนื่องจากตามสัญญา conditional sale นั้น ผู้ซื้อจะได้รับสิทธิทุกอย่างในทรัพย์สินตามสัญญาเช่นเดียวกับที่เจ้าของทรัพย์สินจะมี ยกเว้นก็เพียงแต่แค่กรรมสิทธิ์ ดังนั้น โดยทั่วไปแล้วเมื่อทรัพย์สินตามสัญญาสูญหายหรือถูกทำลายไป ผู้ซื้อจึงต้องเป็นผู้รับผลแห่งภัยพิบัติดังกล่าว ทั้งผู้ซื้อต้องมีหน้าที่ชำระราคาทรัพย์สินให้กับผู้ขายด้วย แม้ว่าผู้ซื้อจะมิได้เป็นผู้มีส่วนผิดอันก่อให้เกิดความสูญหายหรือเสียหายดังกล่าวก็ตาม⁵⁸

ในคดี Greenwood Products Co. et al กับ United States⁵⁹ ศาลอุทธรณ์ภาค 5 ของสหรัฐอเมริกา วินิจฉัยว่า ผู้ซื้อเป็นผู้ครอบครองโดยสมบูรณ์ (Complete Possession) ซึ่งทรัพย์สินตามสัญญา ทั้งมีสิทธิใช้สอยทรัพย์สินได้ตามวัตถุประสงค์ของตนโดยได้รับผลประโยชน์ จึงต้องเป็นผู้รับผลในความเสียหายที่เกิดแก่ทรัพย์สิน ซึ่งในคดีดังกล่าวก็มีหมายเหตุกล่าวถึงวิธีป้องกันความเสียหายของผู้ซื้อโดยให้ผู้ซื้อทำประกันภัยไว้ แม้ว่าจะมิได้มีข้อกำหนดไว้ในสัญญาก็ตาม

และในคดี Gas City Transfer Company, Inc กับ Miller⁶⁰ ศาลอุทธรณ์ของรัฐอินเดียน่า ยังได้กล่าวต่อไปอีกว่าในกรณีที่ความสูญหายหรือเสียหายเกิดขึ้นโดยความผิดของบุคคลอื่นแล้ว ผู้ซื้อย่อมมีสิทธิเรียกค่าเสียหายเอากับบุคคลผู้ก่อให้เกิดความเสียหายได้

⁵⁷ The Uniform Commercial Code Sec. 1 – 103.

⁵⁸ Corpus Juris Secundum, A Complete Restatement of the Entire American Law. Vol 78 (West Publishing Co., 1987), p. 286.

⁵⁹ (1951) United States Court of Appeals Fifth Circuit

⁶⁰ (1939) Court of Appeals of Indiana

นอกจากสองคดีดังกล่าวแล้ว ในคดีอื่น ๆ ศาลของสหรัฐอเมริกาใช้หลักที่ว่าผู้ซื้อต้องรับเคราะห์ในภัยพิบัติอันเกิดแก่ทรัพย์สินตามสัญญาเช่นกัน⁶¹ แต่ทั้งนี้คู่สัญญาอาจตกลงกันยกเว้นไม่ใช้หลักดังกล่าวโดยให้เป็นอย่างอื่นก็ได้⁶² นอกจากนี้หลักที่ว่าผู้ซื้อต้องรับผลแห่งภัยพิบัติดังกล่าวก็ยังนำมาใช้ได้แม้ว่าในสัญญาจะมีข้อกำหนดที่ให้สิทธิแก่ผู้ซื้อที่จะขายทรัพย์สินตามสัญญาต่อไปได้ในราคาที่ผู้ซื้อพอใจ⁶³

อย่างไรก็ตาม มีแนวคำพิพากษาของสหรัฐอเมริกาบางส่วนซึ่งเป็นส่วนน้อยวินิจฉัยไว้ในกรณีที่ทรัพย์สินตามสัญญา conditional sale สูญหายหรือถูกทำลายไป ผู้ขายจะต้องเป็นผู้รับผลแห่งภัยพิบัติดังกล่าว เนื่องจากเป็นผู้มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน และผู้ซื้อยอมหลุดพ้นจากหน้าที่ชำระราคาค่าทรัพย์สินตามสัญญา⁶⁴ แต่ทั้งนี้จะเป็นไปตามแนวคำตัดสินดังกล่าวได้นั้นจะต้องได้ความด้วยว่าผู้ซื้อมิได้เป็นผู้มีส่วนผิดอันก่อให้เกิดความสูญหายหรือเสียหายแก่ทรัพย์สิน⁶⁵

อย่างไรก็ตามคู่สัญญาอาจจะตกลงกันว่าหากเกิดกรณีดังกล่าวขึ้นก็ให้ผู้ซื้อเป็นผู้รับผลแห่งภัยพิบัติดังนั้นก็ทำได้⁶⁶ ยิ่งกว่านั้นศาลก็เคยวินิจฉัยไว้ว่าในกรณีที่ผู้ซื้อได้ทำการจำนองต่อผู้ขายเพื่อเป็นประกันการชำระราคาทรัพย์สิน ดังนั้นย่อมเท่ากับว่าผู้ซื้อยอมรับว่ากรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน

---

⁶¹ คดี U.S. v. Greenwood Products Co., (1950) United States District court for the Northern District of Florida

คดี Weber Impl., etc., Co. v. Leonard, (1922) Court of Appeals of Illinois, Chicago

คดี Securities Inv. Corporation v. Nottze, (1936) Supreme court of Iowa

คดี Thunder Bay Quarries Co. v. Pollard, (1942) Supreme Court of Michigan

คดี Orr v. Clegg Livestock Co., (1951) Supreme Court of Utah

⁶² คดี Phenix Ins.Co. v. Hilliard, 52 (1910) Supreme Court of Florida

⁶³ คดี Roach กับ Whitfield, (1910) Supreme Court of Arkansas

⁶⁴ คดี Isbell – Hallmark Furniture Co. v. Rowan. (1934) Court of Appeals of Alabama

⁶⁵ คดี Wells v. J.A.Fay, etc., Co., (1915) Supreme Court of Georgia

⁶⁶ คดี Adams v. Walker, (1920) Court of Appeals of Georgia

ตามสัญญา นั้นเป็นของตนเองในขณะเวลาที่มีการทำจํานองกัน และผู้ซื้อไม่อาจโต้แย้งได้ว่าตามสัญญา conditional sale นั้น กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินยังไม่ตกได้แก่ตนเพื่อที่จะโอนไปให้ผู้ขายต้องรับผลแห่งภัยพิบัติแทนในกรณีที่ทรัพย์สินถูกทำลายลง⁶⁷

มีข้อสังเกตว่า ตามที่ได้กล่าวไปแล้วว่าสัญญาเช่า (lease) นั้นไม่ถือว่าเป็นสัญญาประกันหนี้ (secured transaction) ใน Article 9 แต่ปัจจุบันในประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการทำสัญญาประกันหนี้ซึ่งใช้ชื่อสัญญาว่าเป็นสัญญาเช่าโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินตามสัญญาไปยังผู้เช่า (lessee) สัญญาดังกล่าวอาจเป็นสัญญาประกันหนี้ชนิดหนึ่งตาม Article 9 ได้หากมีลักษณะตามที่กฎหมายกำหนด ทั้งนี้อาจจำแนกสัญญาประกันหนี้ในรูปแบบของสัญญาเช่าได้เป็น 2 ประเภท คือ⁶⁸

1 สัญญาที่มีส่วนสำคัญทั้งหลายของสัญญาอันเป็นลักษณะของการซื้อขายผ่อนแบบมีหลักประกัน (secured installment sale) แต่จะต่างกันก็เพียงแต่ว่าผู้สัญญาใช้ชื่อตามสัญญาเช่า ซึ่งกรณีตัวอย่างที่เห็นชัดที่สุด ก็คือ กรณีที่ผู้เช่าได้กลายมาเป็นเจ้าของทรัพย์สินเมื่อสิ้นสุดระยะเวลาการเช่าเพื่อแลกเปลี่ยนกับจํานองเงินที่เรียกว่าค่าเช่าซึ่งได้ชำระไปก่อนแล้ว

2 สัญญานั้นไม่ได้เพียงแต่ใช้ถ้อยคำเกี่ยวกับการเช่าเท่านั้น แต่ยังมีลักษณะสำคัญของเช่าที่แท้จริง (true lease) ยกตัวอย่างเช่น กรณีที่ผู้เช่าอาจจะต้องชำระเงินเป็นจํานองไม่น้อยในการใช้สิทธิซื้อสินค้า (option to purchase) เมื่อระยะเวลาการเช่าสิ้นสุดลง แต่ศาลก็มักจะตัดสินว่า สัญญาดังกล่าวเป็นการซื้อขายผ่อนแบบมีหลักประกัน ซึ่งต้องนำ Article 9 มาใช้บังคับ เช่นในคดี In re Washington Processing Co.,⁶⁹ ศาลได้ใช้ความเป็นจริงทางเศรษฐกิจ (economic realities) เป็นตัวทดสอบ ซึ่งในคดีดังกล่าวเมื่อสัญญาเช่าสิ้นสุดลงแล้วผู้เช่าสามารถเป็นเจ้าของทรัพย์สินคือเครื่องจักรได้โดยการชำระเงินเป็นจํานอง 1,350 เหรียญสหรัฐ แต่ปรากฏว่าในขณะนั้นราคาตลาดของทรัพย์สินนั้นจะมีราคาระหว่างจํานอง 7,500 ถึง 10,500 เหรียญ

⁶⁷ คดี America Soda Fountain Co. v Blue, 40 So. 218, 146 Ala. 682

⁶⁸ James J. White, Robert S. Summers, Uniform Commercial Code, 2nd ed., (West Publishing Co., 1982), p. 880 – 881.

⁶⁹ 3 UCC 475 (Bkcty. S.D. Cal. 1966)

สหรัฐ ดังนั้น ในการชำระเงินค่าเช่าที่ผู้เช่าได้ชำระไปแล้วนั้น ผู้เช่าไม่เพียงแต่ชำระค่าใช้ทรัพย์สินคือเครื่องจักรเท่านั้น แต่ยังสามารถสร้างสิทธิในตัวทรัพย์สินนั้นด้วย แต่ถ้าหากว่าจำนวนเงินที่ผู้เช่าจะต้องชำระเพื่อการใช้สิทธิซื้อสินค้านั้นมีจำนวนใกล้เคียงกับราคาตลาดของทรัพย์สินในขณะนั้นแล้ว สัญญาที่เกิดขึ้นนั้นก็จะมีใช่เป็นการขายแบบมีหลักประกัน

อย่างไรก็ตาม แต่เดิมใน Section 1 – 201 (37) ของ The Uniform Commercial Code ก็ได้กล่าวถึงคำจำกัดความของสัญญาเช่าที่สร้างขึ้นเพื่อเป็น security interest ว่าจะต้องมีลักษณะอย่างไร ทำให้การวินิจฉัยว่าสัญญาที่เกิดขึ้นนั้นเป็นสัญญาเช่าที่แท้จริง (true lease) หรือ สัญญา security interest lease ก็ต้องอาศัยคำวินิจฉัยของศาล ซึ่งศาลของประเทศสหรัฐอเมริกาได้ใช้ปัจจัยหลายอย่างนำมาวินิจฉัยปัญหาดังกล่าว เช่น โดยพิจารณาว่า⁷⁰

- (1) การเช่านั้นก่อให้เกิดสิทธิแก่ผู้เช่าหรือไม่
- (2) ผู้เช่ามีหน้าที่ต้องทำประกันภัยเพื่อประโยชน์แก่ผู้ให้เช่าหรือไม่
- (3) ผู้เช่าเป็นผู้ชำระค่าภาษีซื้อขายหรือไม่
- (4) ผู้เช่าเป็นผู้ชำระค่าภาษี ค่าบำรุงรักษา และค่าซ่อมแซมหรือไม่
- (5) ผู้เช่าเป็นผู้ยอมรับความเสี่ยงภัยสำหรับความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นหรือไม่

ตามสัญญาประกันนี้ที่สร้างขึ้นในรูปแบบของการเช่า (security interest lease) นั้น ผู้เช่า (lessee) จะต้องเป็นผู้รับความเสี่ยงภัย (assumes the risk of loss) ในความเสียหายที่เกิดขึ้น

---

⁷⁰ คดี In re tulsa port warehouse co., (1982.) United State Court of Appeal for the tenth circuit

⁷¹ คดี Rainier National Bank v. Inland Machinery Company., (1981) Court of Appeals of Washington

⁷² คดี U.C. Leasing, Inc. v. Laughin, (1980) Supreme Court of Nevada

อย่างไรก็ตามในกรณีที่ดีเกี่ยวกับการเช่าที่ไม่อาจจำแนกความแตกต่างในทางเศรษฐกิจไปจากการซื้อขายมีเงื่อนไข (conditional sale) แล้ว ศาลก็มักที่จะพิจารณาปฏิบัติกับสัญญาดังกล่าวเช่นเดียวกับที่พิจารณาปฏิบัติกับสัญญาซื้อขายมีเงื่อนไข⁷²

มีข้อสังเกตว่า ในกรณีที่เป็นสัญญาเช่าทั่วไป (lease) นั้น คู่สัญญาสามารถตกลงกันกำหนดให้ฝ่ายใดต้องเป็นผู้รับผลแห่งภัยพิบัติ (risk of loss) ก็ได้ในกรณีทรัพย์สินที่เช่าสูญหายหรือถูกทำลาย แต่หากไม่มีการตกลงกันดังกล่าว ตาม The Uniform Commercial Code Article 2 A Section 219 กำหนดไว้ว่า ในกรณีที่เป็นสัญญาเช่าธรรมดา (ordinary lease) ผลแห่งภัยพิบัตีย่อมตกแก่ทางฝ่ายผู้ให้เช่า แต่ถ้าหากเป็นการเช่าที่เรียกว่า Finance lease⁷³ แล้ว ผู้เช่าต้องเป็นผู้รับผลแห่งภัยพิบัติ

จากที่ได้กล่าวมา อาจสรุปได้ว่าตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา หากเกิดกรณีเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินตามสัญญาซื้อขายมีเงื่อนไข (conditional sale) หรือสัญญาประกันหนี้ในรูปแบบของการเช่า (security interest lease) โดยปราศจากความผิดของคู่สัญญาฝ่ายใดแล้ว ผู้ซื้อหรือผู้เช่าจะต้องเป็นผู้รับผลแห่งภัยพิบัติดังกล่าว ทั้งนี้ก็คงจะเป็นไปตามแนวความเห็นที่ว่า ในกรณีที่ไม่ได้มีการกำหนดว่าให้คู่สัญญาฝ่ายใดต้องเป็นผู้รับผลแห่งภัยพิบัติ (risk of loss) ที่อาจเกิดขึ้นกับทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งสัญญาไว้ในสัญญาหรือในบทบัญญัติแห่งกฎหมายแล้ว ก็ควรที่จะให้คู่สัญญาฝ่ายที่เป็นผู้มีอำนาจครอบครองทรัพย์สินหรือฝ่ายที่

⁷²Robert L. Jordan, William D. Warren, *Secured Transactions in Personal Property* (New York, 1987), p. 207.

⁷³finance lease หมายถึงการเช่าที่มีบุคคล 3 ฝ่ายเข้ามาเกี่ยวข้องประกอบด้วย ผู้ให้เช่า (lessor) ผู้เช่า (lessee) และผู้จัดจำหน่าย (supplier) ยกตัวอย่างเช่น บริษัท A ต้องการเครื่องจักรเพื่อนำไปใช้ในการผลิตสินค้าของบริษัท แต่เนื่องจากไม่มีทุนเพียงพอจึงได้ให้บริษัท B ทำการออกแบบและผลิตเครื่องจักรดังกล่าว และบริษัท A ก็ไปติดต่อกับสถาบันการเงินเพื่อให้สถาบันการเงินซื้อเครื่องจักรจากบริษัท B แล้วนำมาให้บริษัท A เช่า ซึ่งกรณีนี้สถาบันการเงินเป็นผู้ให้เช่า บริษัท A เป็นผู้เช่า และบริษัท B เป็นผู้จัดจำหน่าย

ควรจะต้องให้มีการทำประกันภัยสำหรับความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น เป็นผู้รับผลแห่งภัยพิบัติที่เกิดขึ้น⁷⁴

---

⁷⁴ Elliot I. Klayman, John W. Bagby, Nan S. Ellis, Irwin's Business Law : Concepts Analysis, Perspective. (1994), p.338